

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра теорії спорту та фізичної культури

Задорожна О.Р.

Досвід побудови олімпійської підготовки у світі

Лекція

з дисципліни „Підготовка національних команд до ОІ” (магістри)

ЛЬВІВ – 2018

Тема. Досвід побудови олімпійської підготовки у світі

1. Підходи до побудови олімпійської підготовки

2. Розвиток основ централізованої підготовки в олімпійському спорті:

- Розвиток зарубіжних центрів олімпійської спортивної підготовки і спортивної науки
- Науково-методичне, апаратне і медичне забезпечення спортивної підготовки в зарубіжних країнах
- Матеріально-технічне забезпечення збірних команд зарубіжних країн
- Система змагань і відбір до збірних команд зарубіжних країн
- Соціальна підтримка олімпійців в зарубіжних країнах

3. Олімпійська підготовка спортсменів СРСР у період 1952-1992 рр.

4. Досвід підготовки німецьких спортсменів до Олімпійських ігор

5. Олімпійська підготовка національної команди США

6. Розвиток олімпійської підготовки спортсменів у Китаї (КНР)

3. Олімпійська підготовка спортсменів СРСР у період 1952-1992 рр.

Олімпійська підготовка спортсменів СРСР у період 1952-1968 рр.

Після того як на сесії Міжнародного олімпійського комітету (МОК), що відбулася у Відні в травні 1951 року було прийнято рішення про визнання Олімпійського комітету СРСР, збірна команда Радянського Союзу вперше взяла участь в Іграх Олімпіад в 1952 р. в Гельсінкі, а в зимових Олімпійських іграх – в 1956 р. в Кортіна-д'Ампеццо.

Ще задовго до цього відбулося усвідомлення необхідності взаємодії олімпійського руху та міжнародного робочого спортивного руху, в якому СРСР активно брав участь в 1920-1930-і роки. У 1931 р. П'єр де Кубертен писав: «Поряд з капіталістичною організацією створена вже і« пролетарська »організація. Часом, і не без успіху, вона проводить «робочі олімпіади». Зараз, коли я пишу ці рядки, в Москві будується величезний стадіон, на якому буде проведена найближча «робоча олімпіада». І як би не йшли справи, поширення спорту серед робітників з точки зору олімпійського руху є безсумнівною гарантією його збереження, яким би не був результат боротьби, яка йде в

уському світі між двома в усіх відношеннях відрізняються один від одного громадськими системами. Це є визнанням того відомого факту, який не в настільки віддаленому минулому настільки гаряче заперечували, що спорт не є предметом розкоші, неробства або доповнення розумових занять роботою м'язів. Для кожної людини спорт є джерелом внутрішнього вдосконалення незалежно від роду його занять. Він в рівній мірі відпущений кожному, і його відсутність не може бути заповнене нічим».

Незважаючи на те що в СРСР олімпійський рух сприймали як буржуазний і реакційний, в країні все ж існував стійкий інтерес до Олімпійських ігор: результати найсильніших радянських спортсменів зіставляли з олімпійськими досягненнями, питання участі радянських спортсменів в Олімпійських іграх, взаємодії робочого і олімпійського руху хвилювали не тільки фахівців і спортсменів, а й серйозно обговорювалися вищим керівництвом країни. Зокрема, планувалася участь радянських спортсменів в Іграх Олімпіад 1936 в Берліні. Однак це рішення реалізовано не було, що багато в чому пов'язано з позицією тодішнього президента МОК Анрі де Байє-Латура, який з ненависті до більшовизму всіляко перешкоджав участі СРСР в олімпійському русі: «Більшовики поставили себе поза суспільством. Поки я президент МОК, радянський прапор не з'явиться на олімпійському стадіоні».

Не менше значення мало і формувалося протягом ряду років ставлення радянської Росії, а в подальшому і Радянського Союзу до олімпійського руху. Так виглядала, наприклад, офіційне трактування відсутності СРСР в олімпійському русі, яка була викладена в «Енциклопедичному словнику з фізичної культури і спорту» (1928 р.): «В пізніших Олімпіадах (після 1912 року - Авт.) Російські спортсмени участі не приймали, так як СРСР вийшов з буржуазного Міжнародного олімпійського комітету, вступивши в «Червоний спортивний інтернаціонал».

Таким чином, ще за багато років до того, як Радянський Союз вийшов на олімпійську арену, був зумовлений політичний підтекст його участі в олімпійському русі: розглядати Олімпійські ігри як одну з найбільш наочних арен протистояння не тільки спортивних, а й соціально-політичних систем. Цей мікроклімат, внесений Радянським Союзом, починаючи з Ігор Олімпіади 1952 року, і активно сприйнятий США, в подальшому породив такі ж відносини між ФРН і НДР, між США і Кубою, між США і НДР, а в подальшому, хоча і в прихованому вигляді, між СРСР і НДР

Таким чином, процес політизації Олімпійських ігор став настільки природним для олімпійського спорту, що не тільки не згас із розпадом СРСР і

об'єднанням Німеччини, а й отримав новий розвиток - до нього включилися більшість тих країн (кожна на своєму рівні), чії спортсмени реально претендують на завоювання олімпійських медалей.

В результаті МОК, який протягом ряду років боровся з політизацією Олімпійських ігор, в останні десятиліття вдав, що цієї проблеми не існує. Більш того, він побачив в їх політизації один з суттєвих важелів підвищення значущості олімпійського спорту, активно протидіючи тільки тим процесам, які могли призвести до розколу олімпійського руху, – бойкотам Ігор, терористичним актам, ослабленню монополії МОК в його правах на Олімпійські ігри.

Якщо проаналізувати історію виступів збірної команди СРСР на Олімпійських іграх, можна легко переконатися в тому, що всі успіхи радянських спортсменів були забезпечені під час чіткого державного регулювання олімпійської підготовки та контролю за її ефективністю. Коли ж відбувалася реорганізація системи управління в сторону підвищення ролі громадського управління олімпійської підготовкою і знижувалися ефективність контролю і міра відповідальності за її результати, досягнення радянських спортсменів різко погіршувалися.

Не можна не побачити також і ефективності олімпійської підготовки радянських спортсменів від рівня професіоналізму та ділових якостей людей, які керували фізкультурним та спортивним рухом країни в ті чи інші періоди її історії.

Із звільненням земель, захоплених військами гітлерівської Німеччини в ході Великої Вітчизняної війни, паралельно з відновленням радянської влади відроджувалася діяльність комітетів з фізичної культури і спорту, спортивних товариств та колективів фізкультури, зводилися спортивні споруди, починали проходити спортивні змагання.

Після закінчення війни партією і урядом було поставлено завдання якнайшвидшого відновлення довоєнного рівня фізкультурного і спортивного руху. Протягом 1945-1948 рр. була прийнята серія постанов щодо розвитку фізкультурного руху, надання допомоги комітетам з фізичної культури і спорту та поліпшення їх роботи, заохочення зростання спортивно-технічної майстерності спортсменів. Особлива увага зверталася на необхідність досягнення радянськими спортсменами результатів вищого міжнародного рівня, активного і переможного виходу на міжнародну спортивну арену з метою розширення міжнародних зв'язків і зміцнення слави країни Рад.

Протягом 1945-1946 рр. було проведено перепідготовку 1000 тренерів, регулярно проводилися навчально-тренувальні збори з різних видів спорту. Були створені нові інститути фізичної культури (в Єревані, Львові, Каунасі, Ризі, Алма-Аті). У союзних республіках відкрилися 80 спортивних шкіл молоді. У 1946 р в країні вже працювали 460 дитячих спортивних шкіл із загальною кількістю 80 тис. осіб. Регулярно проводилися змагання і спартакіади профспілок, спартакіади сільських спортсменів, всесоюзні студентські спартакіади.

Наприкінці 1948 р. в СРСР було не тільки досягнуто довоєнний рівень розвитку фізичної культури і спорту, а й перевищено його за багатьма найважливішими показниками, особливо за тими, які ставилися до спорту вищих досягнень. Розвивалася матеріально-технічна база: будувалися стадіони, палаци спорту, плавальні басейни та інші спортивні споруди, розвивалася система дитячих спортивних шкіл і спортивних шкіл молоді, різко покращилася якість підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, були засновані посади державних тренерів з видів спорту, удосконалювалася система фізичного виховання в середній і вищій школі, а воєнізований характер фізичного виховання в школах, вузах, виробничих колективах значною мірою був замінений спортивно-ігровим.

Інтенсивно розвивалася система спортивних змагань як на загальносоюзному рівні (спартакіади, першості країни, фізкультурні свята), так і на республіканському, крайовому, обласному. В практику спорту вводилося нагородження переможців змагань медалями і жетонами, цінними призами.

Особливу увагу було звернуто на розвиток наукової роботи в сфері фізичного виховання і спорту, підготовку кадрів, оперативне впровадження передових наукових досліджень в фізкультурну і спортивну практику. У цю роботу активно включилися співробітники фізкультурних вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів фізичної культури. Не залишилися осторонь і установи Академії наук СРСР і Академії медичних наук СРСР.

У ті роки була чітко поставлена задача: перевести підготовку радянських спортсменів в науково обґрунтоване русло, забезпечити тренерів сучасною літературою, науковими знаннями, досягненнями передового зарубіжного досвіду.

До цього періоду слід віднести зародження відомих вітчизняних шкіл спорту, в яких тренерське майстерність базувалося на досягненнях спортивної науки та передового вітчизняного та зарубіжного досвіду, а багато відомих фахівців успішно поєднували тренерську діяльність з науково-дослідною роботою, написанням підручників і навчальних посібників.

Органічний зв'язок передової спортивної практики і науки в роки, що передували виходу радянських спортсменів на олімпійську арену, визначила той підхід, який в подальшому на протязі багатьох років приносив славу радянському спорту, а також був успішно перенесений в практику підготовки спортсменів інших соціалістичних держав.

Таким чином, найважливішим моментом системи підготовки радянських спортсменів, який досить чітко став визначатися вже в 1950-ті роки, було планування процесу підготовки та змагальної діяльності збірних команд з видів спорту при тісній співпраці тренерів, керівників спортивних організацій з провідними фахівцями в сфері спортивної науки. Аналогічним чином проводився аналіз підсумків виступів, виявлялися недоліки і невикористані резерви, визначалися шляхи поліпшення роботи.

Підсумки роботи були не тільки предметом обговорення на всіх рівнях державного і громадського управління розвитком спорту і олімпійської підготовкою, а й предметом серйозного аналізу на наукових форумах, а також всебічно обговорювалися і в обов'язковому порядку публікувалися в науково-теоретичному журналі «Теорія і практика фізичної культури» і в інших наукових виданнях.

Після першого виступу радянських спортсменів на олімпійській арені (Гельсінкі, 1952 г.) підсумки Ігор Олімпіади з видів спорту були всебічно проаналізовані, визначені причини перемог і невдач, перспективи подальшого вдосконалення олімпійської підготовки і вже в наприкінці 1952 р. опубліковані в журналі «Теорія і практика фізичної культури» у вигляді статей з детальними звітами за видами спорту - легкої атлетики, гімнастики, важкої атлетики, баскетболу, боротьбі, веслування та ін.

Нині, аналізуючи тодішнє підведення підсумків виступів збірних команд СРСР з видів спорту - підхід до проблеми, глибину аналізу, рівень рекомендацій щодо поліпшення роботи, стає зрозумілим досить помітну перевагу радянської системи олімпійської підготовки тих років в організаційному, кадровому та науково-методичному плані перед зарубіжними конкурентами.

Аналіз підсумків виступів і перспектив подальшої роботи за видами спорту органічно доповнювався розглядом результатів науково-дослідної роботи, її ролі в справі ефективної олімпійської підготовки. Наприклад, за підсумками Ігор XV Олімпіади в Гельсінкі вже в грудні 1952 році вже був проведений пленум науково-методичної ради Комітету у справах фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР з питань підвищення майстерності радянських спортсменів. На пленумі були детально і всебічно розглянуті не

тільки досягнення і шляхи подальшого розвитку науки в сфері спорту вищих досягнень, а й організаційні проблеми спортивної підготовки, якість роботи тренерів, система проведення зборів команд, резерви в роботі спортивних шкіл, спортивних організацій.

Після закінчення VII зимових Олімпійських ігор в тому 1956 р відбувся розширений пленум згаданої науково-методичної ради, на якому його голова Н. Н. Романов зробив ґрунтовну доповідь. У ньому він підвів підсумки участі радянських спортсменів в Олімпійських іграх, відзначив позитивні сторони, розкрив недоліки і визначив перспективи розвитку зимових видів спорту. Зі звітами про виконання планів підготовки збірних команд з видів спорту (лижні перегони, гірськолижний спорт, ковзанярський спорт, хокей і ін.), Схвалені свого часу науково-методичною радою Комітету, виступили державні тренери та старші тренери з видів спорту. У дебатах виступили багато провідні науковці, організатори спорту і тренери. Рішення пленуму визначили стратегію підготовки до VIII зимових Олімпійських ігор (1960) і основні напрямки розвитку зимових видів спорту в країні.

Надалі ця практика стала невід'ємною частиною олімпійської підготовки в СРСР як до Ігор Олімпіад, так і до зимових Олімпійських ігор.

Слід зазначити, що прийнятий підхід не обмежувався центральними органами управління фізичною культурою і спортом, науково-дослідними установами Москви, але і поширювався на відповідні республіканські організації, а також на всю вертикаль добровільних спортивних товариств і відомств, на систему дитячо-юнацького спорту Міністерства освіти, окремі структури Академії наук СРСР, Міністерства охорони здоров'я СРСР.

Система комплексних командних змагань в 1956 р. була доповнена найбільшою спортивною подією за всю історію радянського спорту - першої Спартакіадою народів СРСР. На її старті в районах, містах, республіках вийшли близько 20 млн осіб. У фінальних змаганнях, проведених в Москві, взяли участь збірні колективи всіх союзних республік, Москви і Ленінграда: брали участь 9244 спортсмени, які змагалися в 20 видах спорту. Для порівняння зазначимо, що в Іграх XVI Олімпіади 1956 в Мельбурні взяли участь 3184 спортсмена, а в Іграх XVII Олімпіади в Римі (1960) - 5348 спортсменів, які змагалися в 17 видах спорту.

Спартакіади народів СРСР стали проводити регулярно - в рік, що передусе Іграм Олімпіад. Ці грандіозні комплексні змагання з командним заліком були не тільки потужним стимулом до розвитку спорту і пошуку спортивних талантів, а й, що дуже важливо в плані олімпійської підготовки, стали

заходами, які в організаційному, спортивному та психологічному планах відповідали атмосфері, характерній для Олімпійських ігор.

Починаючи з 1962 р. стали проводити зимові Спартакіади народів СРСР, які зіграли важливу роль у популяризації та підвищенні масовості занять зимовими видами спорту, сприяли зростанню майстерності радянських спортсменів.

До середини 1950-х років в СРСР працювали вже понад 1300 дитячих спортивних шкіл і спортивних шкіл молоді, в яких займалися близько 300 тис юних спортсменів. Різко зросла кількість дипломованих тренерів - випускників інститутів фізичної культури. Інтенсивно розвивалася матеріальна база спорту: будувалися стадіони, басейни, палаци спорту, спортивні зали.

В країні був налагоджений чіткий взаємозв'язок між державними і громадськими органами, що відповідають за розвиток спорту. Діяльність Комітету з фізичної культури і спорту була пов'язана в єдину систему з роботою відомств і громадських організацій - ДСО і спортивних федерацій, що сприяло чіткої реалізації державної політики в сфері спорту.

У ті роки ще рано було говорити про створення в СРСР стрункої системи олімпійської підготовки. Рівень результатів в ряді видів спорту істотно поступався світовому, недостатньою була мережа спортивних споруд для розвитку деяких олімпійських видів спорту, не вистачало сучасного спортивного обладнання та інвентарю, а політичні ізольованість не давала можливості належним чином використовувати закордонні науково-практичні досягнення. Однак основи системи були закладені.

Вся ця діяльність принесла вражаючі результати в сфері фізичного виховання і особливо спорту вищих досягнень. Уже на Іграх XV Олімпіади (1952 г.) в Гельсінкі, де команда СРСР в неофіційному командному заліку набрала таку ж суму очок, як і команда США (по 494), але істотно поступилася їй за кількістю золотих медалей (США - 40, СРСР - 22). На Іграх XVI Олімпіади в Мельбурні в 1956 р. збірна команда СРСР посіла перше загальнокомандне місце в неофіційному командному заліку, набагато випередивши спортсменів США та по медальним показникам. Ще більш переконливим виявилось перевага команди СРСР на Іграх XVII Олімпіади 1960 у Римі, де вона випередила атлетів США на 32 медалі всіх достоїнств (відповідно 103 і 71) і на дев'ять золотих нагород (відповідно 43 і 34).

Однак наприкінці 1950-х років керував в той час країною М. С. Хрущов, ґрунтуючись на суб'єктивних спонукань, ініціював кардинальну перебудову системи управління фізичною культурою і спортом в СРСР. Керуючись девізом

«в комунізм ми не ввійдемо з платним інструктором з фізичної культури», він схвалив скасування Комітету з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР. Замість нього був створений громадський орган - Союз спортивних товариств і організацій СРСР, що самим негативним чином позначилося на всій системі фізичного виховання і спорту, особливо на системі олімпійської підготовки, яка втратила жорсткі організаційні засади.

Уже на Іграх XVIII Олімпіади 1964 в Токіо спортсмени СРСР, незважаючи на зростання кількості видів змагань (150 - в Римі, 163 - в Токіо), виступили значно слабкіше, ніж в Римі, поступившись по найбільш престижному показнику - кількістю золотих медалей - команді США (30 і 36 відповідно). При цьому навряд чи могло служити розрадою те, що за результатами виявилось трохи більшим загальна кількість олімпійських медалей різного гатунку - відповідно 96 і 90 (за рахунок більшої кількості срібних і бронзових медалей) і була велика сума очок за перше-шосте місця (відповідно 607,8 і 581,8).

Громадська система управління спортом в СРСР не дозволила зробити з підсумків виступів на Іграх XVIII Олімпіади 1964 р. в Токіо належні висновки і побачити, що в цілому начебто позитивні підсумки були наслідком інерції системи, що діяла в другій половині 1950-х років. В результаті система олімпійської підготовки до Ігор XIX Олімпіади 1968 року в Мехіко йшла за раніше напрацьованими схемами, в яких не були належним чином враховані передові досягнення спортивної науки. Залишилися поза увагою цікаві новинки в сфері організації і методики підготовки, зокрема, в середині 1960-х рр. різкий приріст обсягів тренувальної роботи, характерний для підготовки спортсменів ряду країн (США, Австралії, НДР). Не була своєчасно побудована навчально-тренувальна база в Цахкадзорі (Вірменія), що не дозволило спортсменам готуватися повноцінно в умовах середньогір'я, характерних для Мехіко. Було порушено систему управління підготовкою спортсменів до Ігор, яка стала хаотичною та залежала від поглядів тренерів збірних команд та керівників ДСО, відомств і спортивних федерацій.

Підсумком цієї діяльності став закономірний провал збірної команди СРСР: вона значно програла команді США, причому не тільки за кількістю золотих медалей (відповідно 29 і 45), а й за кількістю нагород різного гатунку (відповідно 91 і 107) і очок за перше-шосте місця (590,8 і 717,3).

Таким чином, за роки, коли олімпійським спортом в СРСР керувала громадська структура, на олімпійській арені були втрачені досягнення радянського спорту, що найбільш яскраво проявилися раніше на Іграх XVII Олімпіади 1960 у Римі.

Система підготовки радянських спортсменів до Ігор Олімпіад і Зимових Олімпійських ігор у період 1972-1992 рр. Після Ігор XIX Олімпіади в Мехіко 1968 р. Союз спортивних товариств і організацій СРСР було ліквідовано оскільки він не впорався з покладеними на нього завданнями, а керівництво було покладено на новостворений Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР. Не менш важливим стало і те, що керівництво цією організацією було доручено С. П. Павлову - відомому фахівця в сфері управління, а його заступником, відповідальним за олімпійську підготовку, став чемпіон Ігор XVIII Олімпіади 1964 в Токіо і дворазовий чемпіон світу з класичної (греко-римської) боротьби Анатолій Колесов.

Співдружність цих людей, які зуміли в найкоротший термін мобілізувати величезну кількість організаторів спорту, тренерів, науковців та інших фахівців, правильно розставити кадри і сформувати струнку систему олімпійської підготовки, відрізнялася суворим науковим підходом, високим рівнем обґрунтованості, професіоналізму і відповідальності, не тільки визначило значну перевагу спортсменів СРСР на олімпійській арені на 20-річний період - аж до розпаду СРСР, але і в певній мірі за рахунок ефективної співпраці забезпечило формування ефективних систем олімпійської підготовки і в країнах соціалістичної співдружності.

Не можна не бачити і того, що відставлений ефект системи олімпійської підготовки в значній мірі проявився і пізніше - в результатах спортсменів Росії на зимових Олімпійських іграх і Іграх Олімпіад періоду 1994-2004 рр., А також в результатах спортсменів ряду незалежних держав, що утворилися на території колишнього СРСР і зуміли зберегти і розвинути найважливіші елементи системи підготовки, характерні для олімпійських команд СРСР періоду 1970-1991 рр.

Величезний потенціал цієї системи яскраво проявився і на Іграх XXV Олімпіади 1992 року в Барселоні, що відбулися за все через півроку після розпаду СРСР, коли взагалі не був ясний питання щодо участі спортсменів колишнього Радянського Союзу.

Прибалтійські країни (Литва, Латвія, Естонія) швидко відновили своє членство в МОК, втрачене в 1940 р. внаслідок їх включення до складу СРСР, і отримали право виступити на Іграх-1 992 самостійними командами.

Інші пострадянські держави після тривалих консультацій, конфліктних ситуацій, породжених амбітністю і незрілістю деяких новообраних керівників національних олімпійських комітетів, а також після створення нової політичної структури - Союзу Незалежних Держав (СНД) - МОК прийняв рішення

запросити на Ігри-1992 у Альбервилі і Барселоні в складі Об'єднаної команди СНД.

Зрозуміло, що в цих умовах і при жорстких термінах не можна було й думати про організацію планомірної олімпійської підготовки, що відповідає стандартам, які існували в СРСР і застосовувалися при підготовці до Ігор XXIV Олімпіади 1988 року в Сеулі і в подальшому - протягом перших трьох років наступного олімпійського циклу (1989-1991 рр.). Система була повністю зруйнована, особливо в тій її частині, яка стосувалася календаря спортивних зборів та ідейно-патріотичної і моральної підготовки. Виникли серйозні проблеми з використанням колишніх загальносоюзних баз олімпійської підготовки, протиріччя між спортивними керівниками та тренерами різних країн та ін.

Все це дало закордонним експертам підстави для тверджень про неминучий провал ОК СНД на Іграх-1992 у Барселоні. Подібні настрої були характерні і для багатьох спортивних діячів новостворених незалежних держав, які направили своїх спортсменів до Об'єднаної команди.

Прогнози, широко представлені в західних ЗМІ, зводилися до того, що суперництво за перемогу в неофіційному командному заліку на Іграх XXV Олімпіади розгорнеться між спортсменами США і Німеччини, а ОК СНД не зможе піднятися вище третього місця.

Однак підсумки Ігор-1992 здивували навіть фахівців: Об'єднана команда СНД легко випередила не тільки спортсменів уже об'єднаній Німеччині, але і США, і, завоювавши 45 золотих медалей (США - 37, Німеччина - 33), посіла перше місце в неофіційному командному заліку.

Коротко розглянемо основні положення функціонування в СРСР системи олімпійської підготовки в період 1970- 1980-х років. Уже в 1970-ті роки ця система стала будуватися на основі комплексних документів. Концепція підготовки до Ігор Олімпіад або до зимових Олімпійських ігор визначала загальну стратегію підготовки радянських спортсменів, розкривала шляхи вдосконалення та її реалізації в усіх напрямках - організаційному, матеріально-технічному, спортивно-методичному, науковому, медичному.

На основі загальної концепції формувалися зведений план і цільові комплексні програми підготовки до Олімпійських ігор збірних команд з видів спорту. Всі ці документи були результатом колективної праці провідних фахівців СРСР в сферах теорії та методики підготовки спортсменів, організаційних, матеріально-технічних, науково-методичних, медичних основ спорту вищих досягнень.

Організаційні основи олімпійській підготовки. На початку 1970-х років в СРСР була створена потужна організаційна система олімпійської підготовки, основою якої стало постійне залучення величезної кількості дітей та підлітків до занять спортом, створення для них необхідних умов для планомірної підготовки до вищих досягнень. У країні працювали 4000 дитячих спортивних шкіл (в тому числі спеціалізовані), 200 спортивних шкіл молоді, 62 школи вищої спортивної майстерності. Щорічно близько 20 тис. спортсменів брали участь в змаганнях за кордоном і стільки ж зарубіжних спортсменів відвідували СРСР для змагань і спільної підготовки.

Важливою особливістю цієї системи стало те, що на базі шкіл вищої спортивної майстерності і спортивних шкіл формувалися опорні пункти олімпійської підготовки (ОПОП) за видами спорту, мали все необхідне для повноцінного тренування на найсучаснішому рівні і для поєднання занять в середній школі чи у вузі з напруженої тренувальної діяльністю. Наявність таких опорних пунктів дозволило створити умови для цілорічних занять спортсменів, в яких органічно поєднувалися робота в ОПОП, підготовка на централізованих зборах, змагання всередині країни і за кордоном. Таким чином, вдалося забезпечити високу якість роботи у всіх ланках системи олімпійської підготовки, освоєння великих обсягів тренувальної роботи, широка участь в змаганнях, повноцінне навчання, відпочинок, застосування відновлювальних процедур. Наприклад, в системі ДСО профспілок опорні пункти олімпійської підготовки стали створюватися з 1973 р. В кінці 1970-х років діяли вже близько 350 ОПОП для перспективних спортсменів, які займалися усіма олімпійськими видами спорту. У РРФСР було 70 опорних пунктів з єдиноборств і прикладних видів спорту, 39 - з водних видів спорту, 23 - з легкої атлетики, 10 - з ігрових видів спорту; в Українській РСР працювали відповідно 28, 24, 9 і 10 опорних пунктів олімпійської підготовки. Такі ж пункти були створені (правда, в значно менших кількостях) і в інших союзних республіках. Була сформована струнка система відбору перспективних спортсменів у ці пункти, організації в них навчально-тренувального процесу, взаємодії роботи пунктів зі збірними командами і т. д.

Для системи профспілкового спорту, включаючи і роботу ОПОП, була створена відповідна матеріально-технічна база: 3 тис. стадіонів, 14 тис. спортивних залів, в тому числі 562 спеціалізованих - по боксу, 650 - зі спортивної гімнастики, 1020 - з важкої атлетики, 1339 - по боротьбі, 3683 - зі спортивних ігор, понад 1100 плавальних басейнів, десятки критих спортивних манежів і льодових палаців.

Система опорних пунктів олімпійської підготовки отримала розвиток шляхом створення експериментальних груп. До середини 1980-х років тільки в

системі ДСО профспілок працювало 125 експериментальних груп за різними олімпійських видів спорту, в яких тренувалися понад 2 тис перспективних молодих спортсменів.

Подібним чином олімпійська підготовка була організована і в системах Збройних сил і Внутрішніх військ, що доповнювало систему в ДЗГ профспілок, дозволяючи забезпечити повноцінну підготовку спортсменів паралельно з військовою службою.

В результаті роботи ОПОП і експериментальних груп ефективність системи олімпійської підготовки різко зросла. Наприклад, у велосипедному спорті в 1970- 1980-е роки діяло кілька експериментальних груп олімпійської підготовки (Ленінград, Куйбишев, Москва, Клайпеда, Київ), в яких були сконцентровані найбільш перспективні спортсмени. У плаванні такі групи функціонували в Москві, Харкові, Ленінграді, Києві, в кожній були підготовлені видатні спортсмени, які стали згодом чемпіонами світу та Олімпійських ігор.

Характеризуючи систему підготовки радянських спортсменів до Ігор XXII Олімпіади 1980 р. голова Держкомспорту СРСР С. П. Павлов зазначав: «Як свідчать підсумки Олімпійських ігор 1976 р., критичний аналіз минулого досвіду, реальний облік тенденцій, що характеризують розвиток сучасного спорту вищих досягнень, у нас за останні роки склалася досить надійна система підготовки до Олімпіад. В її основі - централізоване планування, єдині організаційно-методичні установки і вимоги для всіх спортивних організацій і спортсменів, включених в орбіту олімпійської підготовки, незалежно від їх територіальної або відомчої належності»[8]. В цілому в СРСР була створена унікальна за своєю масовістю і цільовою спрямованістю система підготовки спортсменів до Олімпійських ігор.

Принциповою особливістю системи олімпійської підготовки в СРСР було формування єдиного календарного плану зборів і змагань, що проводяться по лінії Спорткомітету СРСР, профспілкових ДСО, відомств, територіальних організацій. Ці плани будувалися відповідно до зведеного плану підготовки до Олімпійських ігор і вводилися в дію в випереджаючому режимі, за рік до попередніх Ігор. Так, вже в 1975 р. був сформований план підготовки до Ігор 1980 р. У цьому документі визначалися загальна стратегія підготовки, план-завдання на завоювання медалей (14 золотих - в зимових видах і 55-60 - в літніх) і очок в неофіційному командному заліку (відповідно 220-230 і 900-950), охарактеризовані можливості основних конкурентів - НДР і США, визначені організаційні основи, головні вимоги до методики, резерви і завдання по групах видів спорту та окремих видах спорту.

Важливою ланкою системи олімпійської підготовки радянських спортсменів стало будівництво в 1970-і роки комплексних і спеціалізованих баз для олімпійської підготовки збірних команд з усіх олімпійських видів спорту, на яких були створені повноцінні умови для тренування, проживання, раціонального харчування, медичного і науково-методичного обслуговування.

Основні бази олімпійської підготовки - для середньогірної підготовки в Цахкадзорі (Вірменія), для ковзанярського і гірськолижного спорту під Алма-Аті (Медео), для зимових видів спорту під Мінськом (Раубічі), під Москвою (озеро Кругле, Подольськ), під Києвом (Конча-Заспа), в Грузії (Ешера), для різних видів веслування під Вільнюсом (Литва), для вітрильного спорту в Талліні (Естонія) і ряд інших забезпечували повноцінні умови для централізованої підготовки спортсменів і освоєння ними великих обсягів тренувальної роботи. Одночасно такі ж бази створювалися і ДСО профспілок, наприклад, комплексна база в Алушті (Крим), спеціалізована база «Спартак» для гандболу (під Києвом), така ж база для плавання (Харків) та ін.

Велике значення для об'єктивізації контролю та управління процесом підготовки спортсменів мало централізоване забезпечення сучасною апаратурою (переважно імпортною) комплексних наукових груп, в яких концентрувався кадровий потенціал трьох науково-дослідних інститутів, 27 спеціалізованих вузів, 13 проблемних науково-дослідних лабораторій. Наприклад, в олімпійському циклі 1972-1976 рр. на забезпечення комплексних наукових груп (КНГ) і баз олімпійської підготовки тільки імпортною апаратурою було витрачено близько 1 млн дол. США і 3 млн руб.

Удосконалення різних складових системи олімпійської підготовки в СРСР здійснювалося на тлі постійного розширення мережі спортивних шкіл, збільшення кількості дітей, залучених до системи спортивної підготовки, широкомасштабної роботи з пошуку спортивних талантів, створення умов для їх планомірної підготовки в процесі багаторічного вдосконалення.

У середині 1980-х років на планомірну олімпійську підготовку було зорієнтоване вже більше 7 тис. дитячо-юнацьких спортивних шкіл, 866 спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, 159 шкіл вищої спортивної майстерності, 40 шкіл-інтернатів спортивного профілю. До занять в цих школах було залучено понад 4 млн дітей, підлітків та молоді.

Збільшення кількості спортивних шкіл супроводжувалося зростанням числа опорних пунктів, центрів, експериментальних груп олімпійської підготовки, які формувалися на базі спеціалізованих шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності та інтернатів спортивного профілю.

У цих структурах створювалися умови, що дозволяють спортсменам щодня витратити на тренувальні заняття до 5-6 ч, що давало можливість вийти на обсяги тренувальної роботи та змагальної діяльності, які становлять близько 70-90% величин, характерних для спортсменів основних складів збірних команд країни. Ці найбільш перспективні спортсмени, складові найближчий резерв збірних команд, витрачали на тренувальний процес і змагальну діяльність 300-320 днів на рік (1200-1400 ч). Кількість тренувальних занять в рік становило 600-800.

Вся ця величезна за масштабами система дитячо-юнацького та резервного спорту в СРСР не була досить досконалою, різної була результативність шкіл, багато з них з року в рік не давали результату з позицій інтересів олімпійських команд [1]. У таких школах в СРСР, на відміну від спорту НДР, знаходилася велика кількість спортсменів безперспективних з позицій інтересів збірних команд, суттєво порушувалося оптимальне співвідношення спортсменів, що знаходяться на етапі початкової підготовки і на наступних етапах багаторічного вдосконалення.

Оптимальним співвідношенням є те, при якому не менше 75-80 % дітей знаходяться в групах початкової підготовки, 20-25 % - в навчально-тренувальних групах, близько 1 % - в групах спортивного вдосконалення, 0,10-0,15 % - в групах вищої спортивної майстерності. Насправді у групах початкової підготовки було не більше 35-40 % учнів, а основний контингент (близько 60 %) знаходився в навчально-тренувальних групах. Це стримувало залучення до початкової підготовки та початкової відбору перспективних дітей та утримувало в системі олімпійського спорту величезну кількість юнаків і дівчат, які не здатні до досягнення високих спортивних результатів. Вимоги до вирішення цього питання наштовхувалися на опір тренерів, яким значно простіше було працювати з невеликими за чисельністю групами з постійним контингентом мало перспективних спортсменів замість трудомісткої роботи по залученню до початкової підготовки великої кількості дітей. У багатьох школах відставала матеріальна база, недостатньо було тренерів високої кваліфікації, були відсутні постійні зв'язки зі школами вищого рівня, групами, пунктами і центрами олімпійської підготовки, порушувалася система передачі найбільш перспективних спортсменів в школи з кращими умовами для підготовки, з більш здібними та кваліфікованими тренерами.

З цих та інших показників система олімпійської підготовки в СРСР помітно поступалася системі, що існувала в НДР.

В інших країнах, які працюють в рамках таких же організаційно-методичних основ (наприклад, в Болгарії, Угорщині), організація теж була

більш чіткої, ніж в СРСР, що в певній мірі обумовлювалося рівнем організаторської діяльності, однак було наслідком абсолютно несумісних обсягів систем олімпійського спорту СРСР і цих країн.

При всіх організаційних та інших недоліках системи олімпійської підготовки радянських спортсменів її величезні кількісні характеристики, кадровий потенціал, наукова обґрунтованість не залишали ніяких перспектив основним суперникам для реальної конкуренції на Іграх Олімпіад.

Що ж стосується зимових видів спорту, то їх непропорційний розвиток, відсутність умов і традицій в ряді медалеємких видів, які потребують особливої матеріально-технічного забезпечення (стрибки на лижах з трампліну, гірськолижний спорт, санний спорт, бобслей), давало певні переваги закордонним конкурентам, в зокрема - спортсменам НДР, де в межах своєї стратегії зуміли інтенсивно розвинути багато з цих видів поряд з традиційно сильними для СРСР (ковзанярський спорт, біатлон, лижні гонки).

В результаті збірна команда НДР склала реальну конкуренцію радянським спортсменам на зимових Олімпійських іграх в період 1976-1988 рр., А в 1984 р. навіть зуміла виграти XIV зимові Олімпійські ігри в Сараєво, залишивши команду СРСР на другому місці в неофіційному командному заліку (відповідно дев'ять і шість золотих медалей).

Науково-методичне забезпечення олімпійській підготовки. У розглянуті нами роки в СРСР держава особливо чітко сформулювало основне завдання, що стоїть перед спортивною наукою, - забезпечити тісний взаємозв'язок наукової проблематики, організації досліджень і їх впровадження в практику з системою підготовки збірних команд країни до Олімпійських ігор і до інших найбільшим змагань, перш за все чемпіонатів світу з олімпійських видів спорту. Саме ця орієнтація зумовила всю організацію науково-дослідницької роботи - планування, координацію діяльності різних установ, матеріально-технічне забезпечення, систему впровадження результатів в практику, обмін досвідом, стимулювання праці фахівців і ін., А також формування системи науково-методичного забезпечення підготовки збірних команд шляхом організації при них комплексних наукових груп (КНГ).

На практиці це призвело до того, що основні дослідження по тематиці всесоюзного зведеного плану, які стосуються проблематики спорту вищих досягнень, і практична робота в КНГ в своїй основній частині здійснювалися одними і тими ж фахівцями. Це сприяло усуненню з зведеного плану наукових досліджень дрібних і малозначущих для олімпійського спорту тем. Робота науково-дослідних інститутів, проблемних лабораторій і кафедр спеціальних вузів концентрувалася на розробці найбільш актуальних напрямків, проблем,

узагальнених і приватних тем. Не менш важливим було і те, що основний обсяг досліджень перемістився в збірні команди, центри олімпійської підготовки та підготовки спортивного резерву, а це зробило дослідження більш предметними, скоротило терміни їх впровадження в практику.

Одночасно тематика більшості докторських і значної частини кандидатських дисертаційних робіт, а також праць, відзначених золотими медалями та преміями як кращі науково-дослідні роботи року за підсумками всесоюзного конкурсу (він проводився з 1967 р.), була пов'язана з розробкою найбільш актуальних проблем олімпійського спорту.

Такий підхід до розвитку спортивної науки в СРСР визначив її високу ефективність, пріоритетні позиції в світі на всіх основних напрямках, пов'язаних з організацією олімпійської підготовки, загальною теорією підготовки спортсменів, теорією і методикою підготовки спортсменів вищого класу в різних видах спорту.

Уже в середині 1970-х років досить чітко сформувалася система діяльності КНГ при збірних командах СРСР за видами спорту. Основна увага в роботі КНГ концентрувалася на поглиблених, поточних і оперативних комплексних обстеженнях і обстеженнях змагальної діяльності спортсменів - членів збірних команд країни, які охоплювали всю систему навчально-тренувальних зборів і основних змагань, а їх результати визначали індивідуальну структуру річної підготовки спортсменів, особливості побудови різних її складових (занять, мікроциклів, періодів, етапів та ін.), формування моделей техніко-тактичної, фізичної та психологічної підготовленості, змагальної діяльності і т. д.

Примітно, що в ці роки велику кількість найбільш ефективно працювали тренерів збірних команд СРСР стали докторами або кандидатами наук (С. М. Вайцеховський, А. П. Бондарчук, І. Е. Турчин, А. Н. Євтушенко, Г. В. Яроцький, В. А. Капітонов, А. Н. Кузнецов, С. В. Ердаков і ін.). Саме ця творча атмосфера, доповнена семінарами, конференціями, регулярними звітами тренерів і керівників КНГ про виконання планів підготовки і її науково-методичного забезпечення перед керівництвом Держкомспорту СРСР, визначила не тільки кардинальна перевага системи підготовки радянських спортсменів над їх основними конкурентами, а й пріоритетне становище вітчизняної теорії і методики підготовки спортсменів.

Основи методики підготовки спортсменів. На початку 1970-х років надзвичайно важливим напрямом системи підготовки з'явилася різка інтенсифікація процесу тренування спортсменів на всіх етапах багаторічного вдосконалення. У деяких видах спорту (особливо тих, в яких радянські атлети

за рівнем спортивних досягнень поступалися основним конкурентам) намітилося значне відставання в річних обсягах тренувальної роботи. Наприклад, у другій половині 1960 - на початку 1970-х років найсильніші плавці світу (США, Австралії, НДР) різко збільшили обсяги тренувальної роботи протягом року: 2-3-разові щоденні заняття, річний обсяг плавання - 1800-2500 км, 600 -700 тренувальних занять в рік. У той же час сильні радянські плавці-чоловіки протягом року пропливали від 800 до 1000 км, а жінки - 600-800 км.

Протягом двох-трьох років були створені організаційні умови для переходу спортсменів всіх збірних команд СРСР та спортсменів найближчого і віддаленого резерву на обсяги тренувальної роботи, характерні для найсильніших спортсменів світу. Надалі вдосконалення системи підготовки та її ефективність забезпечувалися переважно за рахунок якісних характеристик тренувального процесу.

У ці роки завдяки науково-практичних розробок радянських фахівців (в окремих випадках - в умовах співпраці і конкуренції з фахівцями деяких інших соціалістичних країн, в першу чергу НДР) на принципово новий рівень була переведена загальна теорія підготовки, а також теорія і методика підготовки спортсменів, які спеціалізувалися в споріднених видах спорту. Ці дисципліни стали відрізнятися комплексністю і значно глибшим рівнем наукової обґрунтованості та практичної значущості, що призвело до того, що протягом 20-річного періоду (аж до Олімпійських ігор 1992 р.) олімпійська підготовка будувалася на основі загальної концепції і цільових комплексних програм за окремими видам спорту. З кожним олімпійським циклом ці програми ставали все більш різнобічними і науково обґрунтованими.

Вдосконаленню системи підготовки спортсменів сприяв інтенсивний науковий обмін та науково-практичне співробітництво з фахівцями соціалістичних країн (особливо НДР) в межах закритих програм. Вони охоплювали спільну роботу як на рівні загальної концепції олімпійської підготовки, яка передбачає безумовну перевагу спортсменів країн соціалістичної співдружності над спортсменами провідних країн Заходу, так і на рівні розробки і реалізації програм підготовки в окремих видах спорту (наприклад, спільна з фахівцями НДР програма з системи підготовки плавців), а також найбільш актуальних науково-практичних проблем (така ж програма зі спортивного відбору).

У 1970-1980-і роки в теорії і методиці підготовки спортсменів інтенсивно розроблялися і з високою ефективністю впроваджувалися в практику такі основні напрямки:

- обґрунтування високоефективних організаційно-управлінських засад олімпійської підготовки, що забезпечують досягнення лідируючого положення на олімпійській спортивній арені;
- розробка системи відбору перспективних спортсменів і орієнтації їх підготовки на різних етапах багаторічного вдосконалення;
- вдосконалення системи багаторічної підготовки, розробка ефективних систем періодизації річної підготовки, а також основ побудови чотирирічних олімпійських циклів;
- розробка моделей безпосередньої підготовки до головних змагань року, що забезпечують вихід на пік готовності і досягнення найвищого індивідуального результату;
- розробка ефективних моделей змагальної діяльності та підготовленості, що забезпечують досягнення вищої спортивної майстерності, і формування на їх основі системи контролю та етапного управління;
- обґрунтування і впровадження системи оперативного контролю, що дозволяє освоїти великі обсяги тренувальної роботи, забезпечити ефективне протікання адаптаційних процесів та профілактику переадаптації;

Досвід підготовки німецьких спортсменів до Олімпійських ігор

Перший успішний досвід підготовки національної команди Німеччини (30-ті рр.). Якщо проаналізувати історію олімпійського руху сучасності, то першим яскравим прикладом реалізації другого підходу був досвід гітлерівської Німеччини періоду 1933-1936 рр., коли перед спортивними організаціями країни нацистське керівництво висунуло задачу досягнення максимального успіху на Іграх XI Олімпіади 1936 р. в Берліні і IV зимових Олімпійських іграх 1936 р. в Гарміш-Партенкірхені. Успіх на Олімпійських іграх планувалося використовувати, перш за все, в політичних цілях - для демонстрації переваги арійської раси, державного і політичного ладу Німеччини, зміцнення національної ідеї, консолідації населення в його прагненні до світового панування.

Подібним чином до Олімпійських ігор ще не готувалася жодна країна. У другій половині XX в. цей факт випав з поля зору фахівців, а реалізацію ефективних систем олімпійської підготовки національних команд пов'язують, перш за все, з успіхами збірних команд СРСР, а в подальшому НДР, Куби, Болгарії, Румунії, Угорщини, Республіки Корея, Іспанії, Франції, Австралії, Китаю на Іграх Олімпіад і зимових Олімпійських іграх періоду 1952-2000 рр. Для інтенсивної підготовки до Олімпійських ігор до моменту приходу до влади нацистського уряду і встановлення фашистської ідеології були створені хороші передумови. Справа в тому, що після поразки у Першій світовій війні і відповідно до Версальського договору Німеччині дозволялося мати дуже

обмежену армію. У цих умовах реваншистські сили, які були дуже сильні не тільки в керівних і військових колах країни, але і в суспільстві в цілому, приділили особливу увагу розвитку спорту як засобу ефективної фізичної та ідеологічної підготовки молоді та несення військової служби. Інтенсивному розвитку спорту в ці роки сприяла і гостра конкуренція між спортивними організаціями, діяльність яких сприяв опікуваний керівництвом країни Німецький гімнастичний союз, і тими численними спортивними організаціями, які ставилися до сфери так званого робочого спортивного руху. У 20-х роках в Німеччині робочий спортивний рух очолювала Центральна комісія з питань робочого спорту - в сфері її діяльності було керівництво роботою всіх спортивних спілок, захист їх інтересів в державних органах, організація зв'язку з буржуазними спортивними організаціями. Ця комісія в 20-х роках об'єднувала більше 1 млн 300 тис. спортсменів. В кінці 20-х рр. Центральна комісія виключила зі своїх лав революційно налаштованих спортсменів і діячів спортивного руху, які в 1929 р. утворили Товариство з єдності робочого спорту, а в 1932 р. - Бойове товариство за єдність червоного спорту, які перебували під впливом Комуністичної партії Німеччини і об'єднували близько 250 тис. спортсменів (Кун, 1982).

Великий вплив на розвиток спорту в Німеччині в 20-30-х років зробила і кардинальна перебудова системи фізичного виховання в середній та вищій школі. З одного боку, фізичне виховання було визначено в якості одного з найважливіших предметів, а з іншого - в програмах з фізичного виховання різко зросла питома вага спорту і вони придбали військово-спортивну спрямованість.

З приходом в 1933 р. до влади Гітлера робочі і багато буржуазно-демократичні організації були закриті, а весь накопичений потенціал в сфері фізичного виховання і спорту був повністю підпорядкований завданням мілітаризації і ідеологічної обробки молоді. Зрозуміло, що в цю систему природно вписалася дуже жорстко організована і ідеологічно орієнтована система олімпійської підготовки до Ігор 1936 р. Цікаво, що коли МОК на квітневій сесії 1932 р. відбулася в Барселоні, ухвалив рішення про проведення Ігор Олімпіади та зимових Олімпійських ігор в Німеччині, націонал-соціалістична партія Німеччини, керована Гітлером, активно протестувала проти проведення Ігор, так як бачила в них небезпеку розширення в країні інтернаціоналістських настроїв. Однак після приходу до влади Гітлер побачив в Іграх можливість підвищення авторитету Німеччини в очах міжнародної громадськості, демонстрації соціальних, науково технічних і культурних досягнень Німеччини. Вже через кілька місяців після приходу до влади в 1933 р. нацистський уряд Німеччини поставив перед спортивними організаціями країни політичне завдання - виграти в 1936 р. Ігри Олімпіади в Берліні, зимові

Олімпійські ігри в Гармиш-Партенкірхені. В якості основного противника, природно, були визначені США, які з величезною перевагою виграли в 1932 р. як Ігри Олімпіади, так і зимові Олімпійські ігри. Здавалося б, об'єктивні підстави для досягнення цієї мети у спортсменів Німеччині повністю були відсутні. У 1932 р. на Іграх Олімпіади збірна Німеччини посіла лише 9-е загальнокомандне місце, завоювавши близько 21 % медалей від тієї кількості, яку отримали спортсмени США (відповідно 20 і 103). За кількістю золотих нагород позиції Німеччини були взагалі безнадійними: 3 – у спортсменів Німеччини, 41 - у спортсменів США. Чи не краще йшли справи й в зимових видах спорту: у спортсменів США 12 медалей, в тому числі 6 золотих (1 загальнокомандне місце), у спортсменів Німеччини восьме місце за все з двома бронзовими медалями.

Однак мета була визначена і почалася широкомасштабна робота для її досягнення. До цього періоду історії сучасних ігор слід віднести перший випадок формування цілісної концепції олімпійської підготовки, в якій олімпійська команда спочатку розглядалася не як збірна команда, сформована зі спортсменів, що спеціалізуються в різних видах і готуються за програмами спортивних федерацій, а як єдиний колектив, об'єднаний загальною стратегією, спрямованої на досягнення загальнокомандного успіху. В основу підготовки збірної команди Німеччини до Олімпійських ігор 1936 р були покладені такі основні принципи:

- пріоритетна підготовка спортсменів в тих медалеємких видах спорту, в яких на олімпійській арені превалюють спортсмени США (завоювання медалі в цих видах спортсменами Німеччини часто буде пов'язано з втратою медалі спортсменами США, тобто матиме подвійну ціну);
- концентрація уваги на підготовці спортсменів у всіх видах спорту, в яких Німеччина має необхідні спортивні споруди, тренерські кадри та інші умови;
- забезпечення ефективної організації та фінансування підготовки, суворого контролю за її якістю, персональної відповідальності виконавців, підпорядкування усього спортивного життя країни завданням підготовки до Олімпійських ігор;
- максимальна ідеологічна, інформаційна і пропагандистська підтримка підготовки німецьких спортсменів і їх участі в Олімпійських іграх.

Суттєвим моментом стало те, що політизація і державне регулювання олімпійської підготовки не могло виявитися поза увагою в інших європейських

країнах, тісно співпрацювали з Німеччиною. Зокрема, в Італії, Австрії, Угорщини також була активізована підготовка до Олімпійських ігор.

Уже в 1935 р. проявилася висока ефективність прийнятої в Німеччині системи олімпійської підготовки: різко зросла кількість спортсменів високого класу, суттєво покращилися спортивні досягнення найсильніших. Однак повною мірою накопичений потенціал олімпійського спорту проявився на Олімпійських іграх. На зимових Олімпійських іграх збірна Німеччини змушена була задовольнятися другим загальнокомандним місцем (6 медалей, в тому числі 3 золоті), істотно поступившись спортсменам Норвегії (15 медалей, в тому числі 7 золотих). Однак це був серйозний успіх у порівнянні з підсумками Ігор 1932 р. що в Німеччині було сприйнято із задоволенням, особливо в зв'язку з тим, що команда США виявилася на восьмому місці.

Повним тріумфом збірної команди Німеччини завершилися Ігри Олімпіади в Берліні. Команда завоювала перше загальнокомандне місце, з великим відривом випередивши команду США. Успішно були реалізовані всі основні положення системи олімпійської підготовки, особливо у видах спорту, в яких американські спортсмени за підсумками Ігор 1932 р. були безумовними лідерами в олімпійському спорті – легкої атлетики та гімнастики. Тільки в двох цих видах спорту команда США в порівнянні з попередніми іграми втратила 26 медалей (1932 р. - 51, 1936 р. - 25), в тому числі 8 золотих, а команда Німеччині набула 24 медалі (1932 р. - 5, 1936 р. - 29), в тому числі 9 золотих.

Наступні процеси, які відбувалися в Німеччині після Ігор 1936 року - інтенсивна мілітаризація країни, підготовка до війни і в результаті розгортання Другої світової війни, відсунули олімпійський спорт в країні на другий план. Скасування Олімпійських ігор 1940 і 1944 в зв'язку з війною, розв'язаної Німеччиною в 1939 р., тяжкої поразки, поділ держави, неучасть в Іграх 1948 р. призвели до того, що організаційний і науково-методичний досвід олімпійської підготовки був безповоротно втрачений, а команда Німеччини вперше після війни виступила на Іграх 1952 року в Гельсінкі не зуміла завоювати жодної золотої нагороди і виглядала вкрай безпорадно не тільки в порівнянні з збірною командою США (40 золотих медалей), але і навіть командами Чехословаччини, Італії, Угорщини, спортсмени яких зуміли виграти відповідно 7, 8 і 16 перших місць. Короткочасний досвід олімпійської підготовки німецьких спортсменів став надбанням історії, притому тієї її частини, яка в значній мірі була забута.

Олімпійська підготовка спортсменів НДР у період з 1968-1988 рр.

Після закінчення Другої світової війни і освіти в 1949 р Німецької Демократичної Республіки (НДР) розвиток фізичної культури і спорту в країні, за висловом державного секретаря з фізичної культури і спорту НДР Гюнтера

Ербаха, здійснювалося при великій допомозі радянських спортсменів, тренерів, вчених, працівників спортивних організацій.

У 1952 р. було створено Державний комітет у справах фізичної культури при Раді Міністрів НДР і відповідні структури в округах і районах, а потім суспільство «Спорт і техніка». У 1957 р. був утворений Німецький спортивно-гімнастичний союз - громадська організація, що зробила великий вплив на розвиток фізичної культури і спорту.

Створення цілісної та ефективної системи фізичного виховання і спорту сприяли Закон про молодь 1950 р. рішення про розвиток фізичної культури і спорту, прийняте Радою Міністрів НДР в 1955 р., рішення V з'їзду Соціалістичної єдиної партії Німеччини (СЄПН).

У наступні роки (аж до об'єднання Німеччини в 1990 р.) керівництво НДР постійно координувало розвиток спорту, удосконалювало його законодавчу та нормативну базу, визначало напрями вдосконалення, особливо в тій частині, яка стосувалася олімпійського спорту, що знаходило відображення у відповідних урядових і партійних документах .

Всі ці рішення, як і діяльність створених керівних органів, сприяли інтенсивному і збалансованому формуванню системи шкільної і вузівської спорту, а також спорту вищих досягнень.

Важливим тут виявилось те, що формування всієї системи було здійснено за вирішальної ролі спортивної науки, яка отримала в НДР величезне значення не тільки з точки зору вирішення приватних науково-методичних завдань, а й щодо планування і керівництва всім розвитком фізичної культури і спорту.

Розвиток спортивної науки багато в чому було зумовлено удосконаленням мережі відповідних наукових і навчальних центрів, насамперед Німецької вищої школи фізичної культури, Центрального науково-дослідного інституту в Лейпцигу, Інституту досліджень і розвитку спортивного спорядження.

Спортсмени країни вперше брали участь в Олімпійських іграх в 1956 р. в складі Об'єднаної німецької команди (ОНК), сформованої на рівноправній основі з найсильніших спортсменів НДР і ФРН, що було визначено відповідним рішенням Міжнародного олімпійського комітету (МОК), так як більшість його членів заперечували проти виступи спортсменів Німецької Демократичної Республіки на Іграх окремою командою. У складі ОНК спортсмени НДР брали участь і в Іграх 1960 і 1964 рр.

Інтенсивний розвиток країни, її успіхи в економічному і політичному житті, завзята боротьба проти дискримінації, численні досягнення спортсменів на світовій і олімпійській аренах привели до того, що МОК, консервативно налаштований щодо республіки, в кінці кінців був змушений прийняти рішення про визнання НОК НДР і допуск її самостійною командою на Ігри Олімпіад.

В Олімпійських іграх 1968 р спортсмени НДР виступили досить успішно: 10-11-е місця (розділивши зі збірною Фінляндії) в неофіційному командному заліку на X зимових Олімпійських іграх в Греноблі і 5-е місце на Іграх XIX Олімпіади в Мехіко.

Після цих Ігор СЄПН стала проводити жорстку лінію на поступальний розвиток олімпійського спорту як однієї з найважливіших сфер діяльності країни, спрямованих на підвищення її міжнародного авторитету і внутрішню консолідацію суспільства. Піддавалися гострій критиці уявлення про так званому аполітичну спорті. Досягнення спортсменів і масовість спорту безпосередньо пов'язували з ефективністю соціально-політичної системи, з зовнішньою і внутрішньою політикою країни.

Тривале відлучення НДР від олімпійського руху, численні недружні акції проти спортсменів, фахівців і журналістів цієї країни за їх участю в міжнародних змаганнях, що проводилися в країнах Заходу, призвели до ефекту, зворотного по відношенню до того, на який розраховували організатори таких акцій, - загостреному увазі до спортсменів НДР і їхнім успіхам на міжнародній арені, консолідації населення і її керівників в прагненні використовувати досягнення на світовій спортивній арені в якості потужного засобу контрпропаганди, демонстрації досягнень країни на міжнародній арені.

У 1970 р. було утворено Державний секретаріат з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів НДР, якому було надано всі права щодо розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень, спортивної науки та медицини, матеріально-технічної бази, міжнародного співробітництва. У тісній співпраці з Німецьким спортивно-гімнастичним союзом Держсекретаріат став розробляти методологію системної підготовки до Олімпійських ігор, яка була оформлена у вигляді єдиної науково обгрунтованої концепції, що розвивалася і оновлювалася в кожному чотирирічному олімпійському циклі.

При активній керівній ролі СЄПН до реалізації концепції залучалися найбільші науково-виробничі потужності різних міністерств і відомств, що в короткі терміни призвело до розробки ефективного спортивного інвентарю (боби для бобслею, сани для санного спорту, велосипеди, гребні суду та ін.), засобів стимуляції працездатності і відновних реакцій, створення високоефективних організаційних схем підготовки спортивного резерву в

системі шкільної освіти, інформативних методів виявлення спортивних талантів.

Система спорту вищих досягнень, особливо основи спортивної підготовки, її медико-біологічне і науково-методичне забезпечення, технічні та методичні нововведення (спортивний інвентар, тренажерне обладнання, високогірна і середніми гірськими підготовка), поступово набували закритого характеру.

Досягнення в цих сферах не публікувалися у відкритій пресі і розповсюджувалися виключно в службових або секретних документах. Політика засекречування стосувалася не тільки країн Заходу, а й Радянського Союзу, який більше 20 років сприяв розвитку спорту вищих досягнень в НДР.

У 1960-1970-ті й наступні роки уряд країни активно йшло на двостороннє співробітництво з Радянським Союзом та іншими країнами соціалістичної співдружності: розробка спільних науково-дослідних програм, проведення спільних зборів спортсменів в різних видах спорту, семінарів, конференцій, обмін делегаціями вчених і фахівців. Співпраця в цій сфері регулярно підкріплювалося угодами між спортивним керівництвом обох країн. Наприклад, в травні 1966 був укладений договір «Про поглиблення всебічного співробітництва між спортивними організаціями і органами НДР і Союзом спортивних товариств і організацій СРСР».

На основі цього договору 6 липня 1973 року голова Держкомспорту СРСР Сергій Павлов і президент Німецького спортивно-гімнастичного союзу Манфред Евальд підписали протокол про подальше довгострокове співробітництво. Про його рівні говорить вислів Манфреда Евальда на конгресі цієї організації в 1977 р.: «Сердечна і братська співпраця наших соціалістичних спортивних організацій зі спортивними організаціями і відомствами СРСР знаходиться в центрі всієї нашої міжнародної діяльності ... Цілеспрямоване співробітництво в таких важливих галузях, як науково-дослідна діяльність, підготовка кадрів, розвиток спорту вищих досягнень, а також масового спорту дозволить домогтися ще більшої ефективності, прискорить темпи розвитку в обох країнах». Ця співпраця багато в чому визначило успіхи спорту НДР на міжнародній арені.

Після Ігор XXI Олімпіади 1976 року в Монреалі відносини в сфері спортивного співробітництва між двома країнами помітно ускладнилися. Успіхи на олімпійській арені дали підстави політичного керівництва НДР для зміни домагань: негласно була поставлена задача виграти зимових Олімпійських ігор і Ігор Олімпіад в неофіційному командному заліку. Замість гасла «Досягти переваги соціалістичних країн перед країнами Заходу на

олімпійській арені при лідируючій ролі СРСР», з'явився новий: «На Олімпійських іграх повинна перемогти соціалістична країна», тому і співробітництво поступово стало набувати специфічний характер: фахівці НДР робили все для того, щоб отримати від нього максимум можливого для підвищення якості своєї роботи, і одночасно прагнули обмежити доступ до своїх досягнень, нерідко виконуючи програми формально, приховуючи найбільш суттєві і ефективні нововведення або даючи часткову інформацію.

Слід згадати і такий момент в стратегії олімпійської підготовки НДР, згідно з яким її керівництво надавало науково-технічну допомогу конкурентам своїх основних суперників, щоб знизити ефективність виступів останніх. Наприклад, в період 1977-1988 рр., визначивши для себе в якості основних конкурентів не тільки збірну США, але і СРСР, фахівці НДР, практично не маючи шансів на успіх у важкій атлетиці, допомагали в науково-методичному і фармакологічному відношенні важкоатлетам Болгарії, що дало їм можливість позбавити радянських спортсменів багатьох нагород на Олімпійських іграх і чемпіонатах світу.

Сформована в НДР державна система олімпійської підготовки в цілому призвела до видатних результатів. Уже на XI зимових Олімпійських іграх 1972 р Саппоро спортсмени країни несподівано для всіх перейшли з 10-11-го місць, зайнятих ними на попередніх Іграх, на друге загальнокомандне місце. Надалі збірні команди НДР постійно зміцнювали свої позиції і збільшували кількість завойованих нагород: на наступних зимових Олімпійських іграх (1976, 1980 і 1988 рр. - В Інсбруку, Лейк-Плесіді, Калгарі) вони були другими в командному заліку, поступаючись лише збірній СРСР і істотно випереджаючи всі інші команди, а на XIV зимових Олімпійських іграх 1984 року в Сараєво стали першими.

Така ж ситуація склалася і на Іграх Олімпіад: в 1972 р в Мюнхені збірна НДР посіла третє загальнокомандне місце (попередували тільки команди СРСР і США), а на Іграх 1976 в Монреалі несподівано випередила збірну США, посівши друге місце. Закономірність цього успіху показали і результати Ігор 1988 року в Сеулі.

Минуло багато років з того моменту, коли команда НДР в останній раз виступила на олімпійській арені - на Іграх XXIV Олімпіади 1988 року в Сеулі, посівши друге місце в загальнокомандному заліку і випередивши збірну США, не кажучи вже про командах таких країн з високорозвиненим спортом, як Франція, Великобританія, ФРН, Італія, які за своїми медальними результатами істотно їй поступалися. Однак феномен спорту НДР як і раніше викликає

великий інтерес у фахівців, що розробляють засади стратегії олімпійської підготовки спортсменів і команд.

Стрімке і непродумане руйнування цієї системи не тільки самим негативним чином відбилося на досягненнях і авторитеті країни на міжнародній спортивній арені, а й значною мірою позбавило спортивний і науковий світ величезного масиву досягнень спортивної науки та ефективної практики, значимого не тільки для Німеччини, але і всього світу. Підтвердити це можна думкою лише одного великого фахівця в сфері олімпійського спорту - професора Джеффри Міллера. У книзі «Навколо олімпійських кілець» він пише: «Застосування допінгу в НДР зробило сліпим західний світ, який не захотів побачити ту систему спортивного виховання, яка була створена в Східній Німеччині. Захід повинен багато чому навчитися у східних німців і багато взяти з тієї системи, яку вони збудували в своїх школах. Для підтвердження цього достатньо навести лише один факт: будь-якого користувача східного Берліна вражає кількість людей різного віку, що біжать по дорогах і захоплених ідеєю масового спорту».

На початку 1990-х років прогноз фахівців зводився до того, що об'єднання потенціалу двох німецьких держав дозволить їм боротися за перше загальнокомандне місце на Іграх XXV Олімпіади 1992 року в Барселоні. Однак в підсумку збірна Німеччини виявилася на третьому місці, не склавши серйозну конкуренцію ні Об'єднаній команді СНД ні команді США, хоча за своїм складом могла реально розраховувати і на загальнокомандну перемогу.

Причиною такого невдалого виступу стало руйнування існуючої в НДР системи річного планування і підготовки на завершальному етапі, складна морально-психологічна атмосфера в групі спортсменів і відсторонення від роботи з командами з різних видів спорту провідних тренерів з НДР.

У наступні роки, коли найсильніші спортсмени стали поступово сходити зі спортивної арени, виступи спортсменів Німеччини на Іграх Олімпіад ставали все більш гнітючими. В Атланті на Іграх XXVI Олімпіади 1996 р збірна країни зуміла зберегти за собою третє загальнокомандне місце, однак завоювала на 13 золотих медалей менше, ніж в Барселоні. Ще більше розчарування чекало команду Німеччини на Іграх XXVII Олімпіади 2000 року в Сідней: п'яте загальнокомандне місце та всього 13 золотих нагород.

Що стосується потенціалу команди НДР, яка на Іграх-1988 Сеулі отримала 37 золотих, 35 срібних і 30 бронзових медалей, то він був повністю втрачений. Це змусило фахівців Німеччини після Ігор-2000 в Сідней повернутися до об'єктивного аналізу системи спорту вищих досягнень НДР, до вивчення структури і змісту її концепції олімпійської підготовки, до реставрації

зруйнованих елементів системи. Очікувати швидкого отримання серйозних результатів від цієї роботи було важко з багатьох причин: принципово різні соціально-економічні системи та відношення до спорту, повний демонтаж управлінської вертикалі і системи дитячо-юнацького спорту колишньої НДР, системи підготовки та підвищення кваліфікації тренерів, практичної спрямованості наукових досліджень і програм науково-методичного забезпечення олімпійської підготовки, від'їзд для роботи за кордоном великої кількості фахівців колишньої НДР.

Однак повернутися до аналізу концепції олімпійської підготовки спортсменів НДР і організаційно-управлінської системи, яка забезпечувала її реалізацію, доцільно в інтересах спорту не тільки Німеччини, але й інших країн, зацікавлених в успішному виступі своїх команд на Олімпійських іграх.

Перейдемо до розгляду основних складових системи олімпійської підготовки, які зумовили видатні досягнення спортсменів ГДР на олімпійській арені.

Розвиток матеріальної бази, масові дитячо-юнацького спорту, організаційного і кадрового забезпечення системи олімпійській підготовки в НДР. До початку 1970-х років в НДР - країні з відносно невеликим населенням (близько 16 млн ос.) була створена виключно потужна система резервного спорту та спорту вищих досягнень. Це відбилося в організаційній структурі східнонімецького спорту, в кількості займаються, в розвитку матеріальної бази.

До цього часу Німецький спортивно-гімнастичний союз об'єднував 7527 спортивних організацій чисельністю близько 2,5 млн ос. Кількість спортивних груп склало понад 62 тис. Для занять була створена потужна матеріально-технічна база: працювали 304 стадіону, 118 закритих і 1 074 відкритих плавальних басейни, 528 водних стадіонів, 394 трампліни для стрибків на лижах, 1704 елінг для спортивних суден.

Найбільшу увагу було приділено розвитку тих олімпійських видів спорту, які були широко представлені в програмах Олімпійських ігор і для розвитку яких в НДР були відповідні історичні, кадрові, матеріально-технічні передумови.

У другій половині 1960-х - на початку 1970-х років в НДР формується струнка організаційна система підготовки стосовно до різних етапах багаторічної підготовки і різного рівня майстерності спортсменів. Нижнім щаблем були тренувальні центри. Їх завданням було масове навчання дітей,

підготовка на початковому етапі багаторічного вдосконалення і відбір найбільш перспективних з них для переходу на наступний щабель.

Тренувальні центри з різних видів спорту були створені у всіх районах 14 адміністративних округів країни. Наприклад, у легкій атлетиці налічувалося близько 250 центрів, в кожному з них систематично тренувалися 80-100 дітей, які пройшли початкове навчання і визнаних перспективними [2]. Їх відбирали за результатами початкового навчання в пробних групах протягом декількох тижнів. За цей час оцінювали здоров'я, статура, тестували фізичні можливості, здібності до освоєння техніки. Робота проводилася постійно протягом року. В результаті з кількох тисяч відбирали близько 100 дітей, з якими проводилась планомірна і якісна робота на початковому етапі багаторічного вдосконалення, що охоплює, в залежності від виду спорту, 2-4-річний період. Через рік відраховували близько 50% дітей, через два роки в групах залишалося 30-35 чоловік, а в дитячо-юнацькі спортивні школи потрапляло не більше 10-15.

На другу сходинку - в дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ) - зараховували лише перспективних дітей, які пройшли повний курс початкової підготовки і успішно виконали програму перекладних тестів. Юних спортсменів, які не мали серйозних перспектив для досягнення високих спортивних результатів, в ДЮСШ не приймали. Саме цей момент справляв визначальний вплив на ефективність підготовки віддаленого резерву для збірних команд. У НДР після тренування в ДЮСШ в наступну ланку переводили 60-80% дітей; в СРСР, в силу недостатньої якості роботи з дітьми та менш ефективного відбору, - не більше 10% [2]. Мінімальний термін перебування в ДЮСШ, протягом якого дітей було заборонено відраховувати, становив два роки, після чого відбувався значний відсів і на наступний щабель - підготовка до вищих досягнень - переводили тільки тих спортсменів, які за об'єктивними даними могли потрапити до збірних команд країни.

На третьому щаблі робота проводилася в центральних або окружних спортклубах. Кількість займаються становило близько 40% того, що було в ДЮСШ. Принципи роботи в спортклубах НДР були приблизно такими, як і в групах або центрах олімпійської підготовки в СРСР. Спортклуби тісно взаємодіяли зі збірними командами юніорів і дорослих і підготовку найсильніших спортсменів здійснювали спільно, чергуючи роботу в клубах і на зборах команд.

Організаційна структура олімпійської підготовки в НДР повністю відповідала прийнятій системі багаторічного планування, в якій виділяли чотири етапи: базової спортивної підготовки, спортивної спеціалізації, спортивного вдосконалення, вищої спортивної майстерності.

Вік, в якому діти приступали до занять, і тривалість етапів підготовки обумовлювалися специфікою виду спорту, підлогою і індивідуальними особливостями юних спортсменів. Наприклад, заняття фігурним катанням на ковзанах починали в 5 років, плаванням - в 6, а легкою атлетикою - в 9-10 років.

Таким чином, принциповою особливістю всієї системи олімпійської підготовки спортсменів НДР, вигідно відрізняє її від системи, що існувала в СРСР, було те, що на будь-якому етапі багаторічного вдосконалення (тренувальні центри, ДЮСШ, клуби, збірні команди) до підготовки залучалися тільки спортсмени, в яких була зацікавлена збірна команда. Решту відраховували, що не виключало для них можливості тренуватися і змагатися в системі шкільного або студентського спорту, виступати за команди трудових колективів.

Важливим положенням системи спорту вищих досягнень в НДР була його масовість, що виражалось у великій кількості спортсменів, залучених до занять різними олімпійськими видами спорту на всіх етапах багаторічного вдосконалення. Наприклад, в 1980 р. в НДР підготовка спортсменів високого класу у веслуванні академічному велася в восьми клубах, в кожному з них тренувалися від 150 до 200 чоловік. Основний склад, включений в олімпійську підготовку на вищому рівні, становив 200 осіб, хоча в НДР було 20 тис. Дітей, що займаються веслуванням. Ці кількісні показники відповідали тим, які були в той час в СРСР.

Суттєвою особливістю системи олімпійської підготовки було відповідність матеріально-технічної бази вимогам ефективної підготовки на відповідному етапі багаторічного вдосконалення. Зокрема, у всіх клубах, в яких культивувалася легка атлетика, працювали закриті легкоатлетичні манежі з синтетичним покриттям, що дозволяють тренуватися спортсменам всіх дисциплін (біг, стрибки, метання). У розпорядженні спортсменів були також зали і майданчики для спортивних ігор, зали для силової підготовки, відновлювальні центри, плавальні басейни. Уже в ті роки в НДР бігові доріжки були обладнані фотодатчиками і автоматичними хронометрами, тренажерами для старту і підвищення швидкісно-силових якостей. У кожному клубі були створені і належні умови для проживання, повноцінного харчування, відпочинку, навчання.

Що стосується основної групи спортсменів, які входили в збірну команду і претендували на успіхи на міжнародній арені, то для них були створені додаткові умови, використання яких в системі централізованої підготовки забезпечувало впровадження передових досягнень в області методики спортивної підготовки, дозволяло розставити «головні тренувальні акценти».

Зокрема, в розпорядженні таких спортсменів (два-три збори протягом року) була тренувальна база (з штучної гіпоксією) в Кінбаумі; середньогірні і високогірні тренувальні бази (три-чотири збору); тренувальні центри для спеціальної підготовки з акцентом на силову і загальну фізичну підготовку (Рабенберг, Цінновіц, Оберхоф), кліматичний табір відновлювально-оздоровчої спрямованості.

Таким же чином здійснювалося матеріально-технічне забезпечення і в інших видах спорту, які були визначені в якості стратегічних в системі олімпійської підготовки.

Розвиток видів спорту у НДР. Найважливішою особливістю олімпійської підготовки було переважне розвиток відносно невеликого числа олімпійських видів спорту. Всебічний аналіз практики олімпійського спорту, результати наукових досліджень, вивчення наявних людських і матеріально-технічних ресурсів, тенденцій розвитку різних видів спорту в світі і в країні привело фахівців до вироблення позиції, згідно з якою спортивні ресурси повинні бути сконцентровані на максимальному розвитку лише частини олімпійських видів спорту.

В якості основних критеріїв, які були вирішальними у виборі пріоритетних для НДР видів спорту, були взяті такі:

- орієнтація на медалеємні види спорту, результати в яких не залежать від суддівства;
- прагнення до розвитку видів спорту, що відрізняються спорідненої методикою підготовки і можливістю швидкого перенесення нововведень і досягнень в організації та методиці підготовки, використанні позатренувальних чинників;
- розвиток видів спорту, що мають історичні передумови, традиції, висококваліфікованих фахівців, досягнення в сфері науки і спеціальної освіти, матеріально-технічну базу;
- переважна орієнтація на розвиток жіночого спорту в зв'язку зі значно менш гострою конкуренцією на олімпійській арені, відставанням його в багатьох країнах з добре розвиненим спортом, в першу чергу в США;
- орієнтація на види спорту, які залежать від досягнень промисловості, і залучення можливостей промислових підприємств до розробки спортивного інвентарю, обладнання, діагностичної апаратури.

Аналіз, проведений фахівцями НДР, показав, що така стратегія в розвитку олімпійських видів спорту по відношенню до специфічних особливостей цієї

країни повинна виявитися більш ефективною, ніж орієнтована на рівномірний розвиток більшості олімпійських видів спорту.

Планувалося інтенсивний розвиток видів спорту, що охоплюють близько 60% програми Олімпійських ігор: легка атлетика, плавання, веслування на байдарках і каное, веслування академічне, стрільба кульова, стрільба стендова, велосипедний спорт, а по відношенню до зимових Олімпійських ігор - бобслей, санний спорт, швидкісний біг на ковзанах, стрибки на лижах з трампліну.

Це не виключало уваги і до розвитку інших видів спорту, в яких за певних умов могли бути досягнуті успіхи і які мали перспективи в майбутньому. До них ставилися бокс, вітрильний спорт, біатлон, лижні гонки, фігурне катання на ковзанах.

Однак значна частина видів спорту (в основному, спортивні ігри) розвивалися по лінії національних федерацій, системи освіти, виробничих колективів, а в систему олімпійської підготовки практично не включалися, хоча це не виключало участі деяких ігрових команд в Олімпійських іграх, іноді навіть успішного (1976 м, футбол – перше місце, гандбол – друге). Ставлення до розвитку цих видів спорту з усіх найважливіших напрямів було несумісним з тим, яке виявлялося до основних (пріоритетним для НДР) видам. Прогноз фахівців країни зводився до того, що при ефективній підготовці за рахунок інтенсивного розвитку цих видів спорту НДР може домогтися перемоги в неофіційному командному заліку на Іграх Олімпіад і на зимових Олімпійських іграх.

Відповідно до цього формувалася стратегія олімпійської підготовки в чотирирічних циклах, яка забезпечила виключно високу ефективність виступів спортсменів НДР: на Іграх XXI Олімпіади 1976 р з 40 завойованих золотих медалей 34 були виграні в декількох (основних для країни) видах спорту, а на Іграх XXIV Олімпіади 1988 року – 32 з 37. Упевнена перемога в загальнокомандному заліку на XIV зимових Олімпійських іграх 1984 р забезпечена за рахунок успіхів в швидкісному бігу на ковзанах серед жінок (4 золоті та 4 срібні медалі в чотирьох видах змагань), бобслеї (2 золоті і 2 срібні медалі у двох видах змагань), санному спорті (1 золота, 1 срібна і 2 бронзові медалі в трьох видах змагань), стрибках на лижах з трампліну (1 золота і 1 срібна медалі в двох видах змагань).

Система спортивних змагань у НДР. У 1950-1960-і роки за прикладом СРСР в НДР була сформована широка мережа спортивних змагань - спартакіади піонерської організації імені Тельмана, дитячо-юнацькі спартакіади, загальнореспубліканські спартакіади. Фінальних стартів спартакіад передували районні та окружні змагання.

У кожному виді спорту діяла широка мережа змагань різного рівня, наприклад, в 1970-1980-ті роки тільки з легкої атлетики щорічно проводили від 200 до 250 змагань, в яких брали участь спортсмени різного рівня підготовленості та різних вікових груп - новачки, юні спортсмени, члени збірних команд навчальних закладів, підприємств; змагання з окремих видів і групам видів легкої атлетики (біг по вулиці на 20-30 км, «День металника», «День стрибун», «Змагання під музику» і ін.), традиційні міжнародні змагання і матчеві зустрічі (Олімпійський день, матчі СРСР-НДР, НДР-США, НДР-Великобританія, НДР-Румунія-Італія). Таким чином, спортивними змаганнями були охоплені практично всі займаються легкою атлетикою. Те ж саме відбувалося і в інших видах спорту.

В системі дитячо-юнацького спорту змагання служили ефективним засобом спортивного тренування, контролю за її ефективністю, відбору перспективних дітей. Фахівці уважно стежили за тим, щоб змагання не стимулювали форсованої підготовки і погоні за рекордами.

Ще одним важливим моментом було і те, що змагання і склад їх учасників планували так, щоб діти, підлітки, юнаки і дівчата виступали в умовах гострої конкуренції, мали шанси на перемогу, а програма змагань відповідала завданням етапу підготовки і дозволяла виконувати контрольні функції.

Участь в змаганнях з більш старшими і явно сильнішими спортсменами вважалася недоцільною в контексті психологічної підготовки - формування впевненості в своїх силах, націленості на перемогу, граничної мобілізації функціональних можливостей і прояву вольових якостей в умовах гострого суперництва.

На рівні спорту вищих досягнень спортсмени НДР були орієнтовані на досягнення найвищих результатів у головних змаганнях року, тому система внутрішніх і міжнародних планувалася таким чином, щоб не порушувати процесу планомірної підготовки до головних. Якщо змагання, включені до міжнародного календаря, могли порушити тренувальний процес, найсильніші спортсмени брали участь в них без спеціальної підготовки, використовуючи старту як контрольні. Часто вони взагалі їх пропускали, надаючи право для участі спортсменам з найближчого резерву. Можна навести чимало прикладів, які свідчать про те, що найсильніші спортсмени НДР не брали участь навіть в чемпіонатах Європи, якщо це порушувало процес підготовки до Олімпійських ігор або чемпіонатів світу. Такий підхід призводив до того, що до 60-70% членів збірних команд показували найвищі результати в головних змаганнях - чемпіонатах світу та Олімпійських іграх, в той час як їх основні конкуренти в

цьому плані виступали значно менш успішно. Наприклад, спортсмени СРСР виходили на пік готовності в момент головних стартів в 40-50% випадків, а спортсмени США - в 20-25% випадків.

Система спортивної підготовки у НДР. Принциповою особливістю організації і методики підготовки спортсменів НДР в кожному черговому олімпійському циклі була постійна орієнтація на пошук нових, більш сучасних і ефективних підходів до організації та утримання тренувального процесу. Така орієнтація чітко проглядається в змісті методичного алгоритму концепції олімпійської підготовки з бігу і спортивної ходьби.

Програми містили розроблені до деталей складові системи спортивної підготовки, починаючи від її загальної структури, періодизації, динаміки навантажень і закінчуючи засобами відновлення і стимуляції працездатності, безпосередньою підготовкою та участю в змаганнях.

На етапі безпосередньої підготовки до змагань для кожного конкретного спортсмена складалися детальні плани, які включали такі розділи: постановка мети змагання, орієнтація на конкретних суперників, звикання до спортивних споруд, снарядів і інших особливостей змагань, адаптація до часу змагань, психологічна установка, навантаження перед змаганнями, від'їзд на змагання, поведінку в дорозі, розміщення і умови проживання, поведінка і режим дня безпосередньо перед стартами, тактичний план, підготовка до старту (загальна, спеціальна, фізіологічна, рухова, психічна, морально-вольова). Стосовно кожного з цих розділів розроблялися загальні (базові) вимоги, на основі яких формувалися індивідуальні плани.

Такий же підхід був реалізований і по відношенню до всіх інших компонентів системи підготовки та змагальної діяльності спортсменів. При цьому планування базових положень здійснювалося великою групою фахівців різного профілю за визначальної ролі наукових працівників, а формування індивідуальних програм - тренерами і співробітниками наукових груп в рамках строго певного діапазону. Ця принципова позиція визначала високу якість системи підготовки спортсменів і давала їм серйозні переваги перед спортсменами багатьох інших країн, в тому числі і СРСР, де роль тренера, його права в побудові підготовки, реалізації особистих поглядів були значно ширше, а в багатьох випадках тренери працювали практично безконтрольно, відповідаючи лише за кінцевий результат.

Підготовка спортсменів НДР мала дві важливі особливості: комплексність та системність підходу, що передбачало використання і поступове вдосконалення різних складових системи підготовки; прагнення до

максимального використання досягнень науки, світового досвіду, новаторських рішень.

Багато в чому завдяки науковим розробкам і практичній діяльності в період 1970-1980-х років як в загальній теорії підготовки спортсменів, так і в теорії і методиці підготовки в ряді видів спорту (перш за все, циклічних) в НДР був відзначений винятковий прогрес, що не можна порівняти за темпами з тим, який відзначався в 1950-1960-і роки.

Перелічимо основні напрямки, за рахунок яких була забезпечена висока ефективність підготовки спортсменів НДР:

- формування багатоступінчастої системи організаційного та матеріально-технічного забезпечення підготовки до Олімпійських ігор: дитячо-юнацький спорт-олімпійський резерв-збірні команди;

- створення і реалізація ступеневої системи спортивного відбору, що забезпечувала залучення в підготовку спортсменів, здатних досягти вищих досягнень на світовому рівні, і відсторонення від системи олімпійської підготовки тих, які не відповідали цій вимозі;

- вдосконалення ступеневої системи багаторічної підготовки, орієнтованої виключно на досягнення найвищих результатів на Олімпійських іграх і чемпіонатах світу в оптимальній для даного виду спорту вікової зоні;

- побудова і реалізація системи річної підготовки, в якій її зміст (тренувальна та змагальна діяльність, засоби відновлення і стимуляції працездатності та ін.) Підпорядковане головному завданню - досягненню піку готовності під час головних змагань року - чемпіонатів світу або Олімпійських ігор;

- планування гранично допустимих обсягів та інтенсивності тренувальної та змагальної діяльності протягом року, що безпосередньо передують Олімпійським іграм;

- розробка структури заключного п'яти-восьмитижневого етапу безпосередньої підготовки до Олімпійських ігор, орієнтованого на досягнення піку готовності до моменту старту в головних змаганнях (динаміка навантаження, позатренувальних і поза змаганнями чинники, засоби відновлення, психологічна установка);

- органічний взаємозв'язок спрямованості тренувального процесу, динаміки навантажень із засобами відновлення і спеціальними дієтами;

- фармакологічне стимулювання працездатності в тренувальній та змагальній діяльності та адаптаційних реакцій з використанням фармакологічних засобів як дозволених, так і заборонених (в основному, анаболічних стероїдів);

- ефективна система маскування застосування заборонених фармакологічних препаратів;

- оперативний, поточний та етапний контроль ефективності адаптаційних реакцій на тренувальні та змагальні навантаження (біохімічні методи в зв'язку з працездатністю в спеціальних тестах) з метою корекції та оптимізації побудови різних структурних утворень тренувального процесу - занять, мікроциклів, мезоциклів;

- формування моделей підготовленості та змагальної діяльності, орієнтованих на досягнення запланованого результату, і їх використання для індивідуалізації процесу підготовки;

- обґрунтування і широке використання підготовки в умовах середньо- і високогір'я, а також штучної гіпоксії як ефективних засобів стимуляції адаптаційних реакцій спортсменів високої кваліфікації, які спеціалізуються у видах спорту, пов'язаних з проявом витривалості;

- розробка високоефективного спортінвентаря і спортивної форми, адаптованих до індивідуальних особливостей спортсмена (сани, боби, лижі, костюми, велосипеди, гребні суду);

- обґрунтування і впровадження різноманітних діагностично-керуючих комплексів і спеціальних тренажерів з метою оптимізації процесу техніко-тактичної та функціональної підготовки;

- морально-психологічна і ідейно-патріотична спрямованість тренувальної та змагальної діяльності, орієнтована не тільки на досягнення високих спортивних результатів, а й на вирішення політичних завдань, пов'язаних з авторитетом і становищем країни на міжнародній арені.

5.Олімпійська підготовка національної команди США

Важкі поразки спортсменів США на Іграх XVI (1956, Мельбурн) і XVII Олімпіад (1960, Рим), яких завдали їм спортсмени СРСР, і відверте політичне забарвлення зі сторони СРСР і соціалістичних країн, викликали загострену реакцію американської громадськості, видних політичних і державних діячів до проблеми підготовки та участі спортсменів США в Олімпійських іграх.

Аналізуючи підсумки суперництва на олімпійській арені на Іграх-1952 1956 і 1960 рр., президент олімпійського комітету США К. Вілсон відзначав: "Починаючи з 1952 р в Гельсінкі, коли радянські спортсмени вперше вступили на змаганнях, американська перевага була оскаржена. Якість виступів радянських спортсменів вразила всіх в спортивному світі. Присутні 1300 спортивних журналістів світу не змогли пропустити можливість зобразити це як найкраще випробування фізичної придатності і способу життя. Радянські перемоги були проголошені комуністичними країнами як доказ, що їх спосіб життя повинен бути домінуючим ... Якщо ми хочемо повернути перевагу, якою насолоджувалися в минулому, нам потрібно викликати тотальне посилення, мобілізацію спортивних умінь і здібностей молодих людей, готових присвятити свій час і енергію довгій, виснажливій тренувальній діяльності. Протистояння в Токіо в 1964 р буде жахливим". Виключно гостро реагував на здачу позицій на олімпійській арені Президент США Д. Кеннеді: "Сполучені Штати отримали виклик своєму міжнародному престижу... Одним з випробувань, за яким нас будуть судити, є досягнення наших чоловіків і жінок на спортивних аренах ... Я спонукаю всіх чоловіків і жінок у всіх видах спорту об'єднатися в новому поході за перевагу в спортивних змаганнях". Міністр юстиції США Р. Кеннеді висловився ще відвертіше: "Ми не хочемо читати в газетах, що наша країна була другою за Радянським Союзом на Олімпійських іграх ... Ми хочемо бути першими ". Питання про стан американського спорту в світлі підготовки до Ігор XVIII Олімпіади 1964 р. в Токіо було розглянуто конгресом США. Доповідач, сенатор Г. Хемфрі, закликав конгрес усвідомити необхідність прийняття рішучих заходів з розвитку олімпійського спорту "... в напрямку поліпшення становища Америки щодо інших країн, особливо Радянського Союзу, в олімпійських змаганнях. Ми не можемо ігнорувати це питання протягом трьох років з кожного чотирирічного циклу, як ми це робили досі ... Позичимо ми перше місце в наступних Іграх Олімпіади – так само важливо, як мати здорову і придатну націю ... Сполучені Штати повинні докласти значних зусиль, щоб підготуватися до Олімпійських ігор, якщо ми не хочемо бути переможеними СРСР". В результаті Конгресом США були прийняті кардинальні заходи з розвитку олімпійських видів спорту та підготовки до Олімпійських ігор. Першочерговими були положення:

- формування довготривалої програми і надання допомоги Штатам у розвитку системи фізичного виховання молоді, шкільного та студентського спорту, зміцнення його матеріальної бази;
- створення національної програми підготовки та участі спортсменів у міжнародних змаганнях, особливо в Олімпійських іграх;
- заснування спеціального олімпійського фонду США;

- забезпечення координації та систематизації наукових досліджень у сфері фізичного виховання і спорту, впровадження їх результатів у практику;

Паралельно активізував свою діяльність і змінив політику Олімпійський комітет США. Зокрема, було визнано неприпустимим концентрувати зусилля в побудові олімпійської підготовки лише протягом заключного перед Іграми року. Підготовка до Олімпійських ігор стала вестися постійно. Була створена комісія олімпійського розвитку з метою координації діяльності з розвитку всіх олімпійських видів спорту, забезпечення їх спортсменами міжнародного класу. Акцент при підготовці до Ігор був перенесений "з індивідуальних на загальнокомандні досягнення нації". В якості основних напрямків діяльності були визначені:

- інтенсивний розвиток відстаючих і мало популярних в країні олімпійських видів спорту;
- підготовка резерву для олімпійських команд;
- розвиток жіночого спорту;
- різке збільшення матеріальних і фінансових можливостей для підготовки олімпійських команд.

Особливу увагу сконцентровано на розвитку жіночого спорту, так як велика кількість олімпійських видів, в тому числі і легка атлетика, були мало популярними серед жінок. Президент Аматорського союзу (AAU) відзначав: "Сферою розвитку, яка привертає серйозну увагу, є жіночий спорт ... Ми не можемо ігнорувати дівчат. У міжнародній холодній війні не існує відмінностей між чоловіками і жінками в спорті". Таким чином, на початку 1960-х років в США була сформована система олімпійської підготовки, орієнтована на досягнення переваги на олімпійській арені. Практична реалізація цієї системи стосувалася різних напрямів діяльності, у тому числі широкого використання зарубіжного досвіду у багатьох видах спорту, в яких результати спортсменів США відставали від світового рівня. Так, наприклад, велику увагу було приділено розвитку фехтування і гімнастики як одних з найбільш медалеємких видів спорту. В цей період в кілька разів зросла кількість дітей і підлітків, що займаються фехтуванням, - до 250 тисяч осіб. Для підготовки спортсменів високої кваліфікації були запрошені відомі європейські фахівці. Для підвищення спортивної майстерності гімнастів не тільки створювалися можливості для широкого залучення дітей до занять цим видом спорту, але і залучалися авторитетні зарубіжні тренери, запрошувалися для виступів і спільної підготовки найсильніші зарубіжні гімнасти (особливо з СРСР), організовувалися турне і підготовка спортсменів за кордоном.

Не менш важливим в цьому напрямку було розширення масовості і акцентований розвиток популярних в США видів спорту з багатими традиціями, таких, як плавання, вільна боротьба, легка атлетика. Залучення до цих видів спорту великої кількості дітей, різноманітна, багатоступенева система спортивних змагань сприяли швидкому зростанню майстерності американських спортсменів, закладали основи для подальшого розвитку цих видів спорту, що яскраво проявилось в наступні десятиліття. Істотну роль для розвитку олімпійських видів спорту відіграло створення умов для підготовки спортсменів високого класу в системі освіти – пільги при вступі і під час навчання у вищих навчальних закладах та коледжах, спортивні стипендії. Не менш важливим виявилось створення пільгових умов для проходження служби в армії і забезпечення всім необхідним для успішної підготовки спортсменів-військовослужбовців до Олімпійських ігор та інших масштабних змагань. Таким чином, вже на початку 1960-х років в США як в системі освіти, так і в армії для спортсменів були створені необхідні умови для підготовки, включаючи фінансову підтримку, за що американські засоби масової інформації та деякі спортивні діячі дорікали радянським спортсменам, звинувачуючи їх в "державному професіоналізмі". Все це не могло не призвести до серйозних результатів. У 1964 р. в Токіо спортсмени США виступили більш успішно, ніж в 1960 р. в Римі. Хоча в неофіційному командному заліку і за загальною кількістю медалей вони поступилися спортсменам СРСР, проте перевершили їх за кількістю найпрестижніших нагород – золотих медалей (36 і 30 відповідно). На наступних Іграх (1968, Мехіко) спортсмени США з великою перевагою випередили збірну команду СРСР і повернули собі лідируючу позицію в олімпійському спорті. Проте подальші події показали, що успіхи США в змаганнях з СРСР були обумовлені не стільки створенням досить ефективної системи олімпійської підготовки американських спортсменів, скільки необґрунтованою реорганізацією системи управління спортом в СРСР, дезорганізацією системи олімпійської підготовки радянських спортсменів, що охопила 10-річний період (1959-1968 рр.).

Слід зазначити, що як в 1960-і роки, що характеризувалися особливою увагою до олімпійського спорту, так і в наступні роки США не вдалося подолати багатьох проблем і протиріч, обумовлених правами і амбіціями різних громадських організацій у сфері спорту, використанням багатьох організаційно-управлінських положень з сфери процвітаючого професійного спорту з його націленістю на комерційну сторону справи, а не на досягнення найвищих результатів в головних змаганнях чотириріччя – Олімпійських іграх. Не могла не позначитися і недостатньо чітка з державна система управління олімпійською підготовкою, великий вплив мали особисті погляди тренерів і

самих спортсменів на побудову тренувального процесу. Ці недоліки виявилися настільки принциповими, а їх подолання настільки складним, що починаючи з 1972 р. і закінчуючи Іграми XXV Олімпіади 1992 року, коли Радянський Союз вже перестав існувати, США повинні були змиритися зі значною перевагою в спорті радянських спортсменів і, хоча таку можливість в 1960-х роках важко було уявити навіть теоретично, перевагою спортсменів НДР.

В ці роки в США були активні спроби реорганізації системи олімпійського спорту, підвищення майстерності спортсменів, що спеціалізуються в різних олімпійських видах спорту, і повернення лідируючих позицій, втрачених після Ігор XIX Олімпіади 1968 р. На Іграх XX Олімпіади 1972 року в Мюнхені американські спортсмени не змогли скласти конкуренцію спортсменам СРСР (останні з великим відривом за всіма показниками посіли перше місце). Ще важчою була поразка на Іграх XXI Олімпіади 1976 року в Монреалі, де збірна команда США опинилася не тільки далеко позаду радянських спортсменів, але і змушена була поступитися другим місцем збірній команді НДР, що викликало у американської громадськості шоківий стан. Знову, як і після Ігор Олімпіад 1956 і 1960 рр., США зіткнулися з необхідністю докорінного вдосконалення системи підготовки до Олімпійських ігор. Вибір США (Лос-Анджелес) столицею Ігор XXIII Олімпіади 1984 р. активізував діяльність всіх спортивних організацій країни в реалізації стратегічного завдання – повернення лідируючого положення на олімпійській арені. У 1977-1984 рр. проведено велику кількість акцій, спрямованих на розвиток олімпійського спорту і системи олімпійської підготовки, передумовою для яких стала позиція Національного олімпійського комітету США (ЮСОК), яку висловив його президент після Ігор 1976 року в Монреалі: "Наші організаційні передумови незадовільні. Спираючись тільки на систему університетського спорту, ми більше не можемо протистояти східно-європейським країнам. Необхідна тотальна реорганізація нашого спорту".

Сприятливі передумови для реорганізації олімпійського спорту в США створювала позиція лідерів держави і широких верств громадськості. Так, в розпал передвиборчої кампанії Д. Картер і Р. Рейган підписали спільне звернення до американського народу із закликом надати всіляку моральну і матеріальну підтримку американським спортсменам в їх підготовці до Олімпійських ігор. Керівництво ЮСОК після поразки на Іграх XXI Олімпіади 1976 р. звернулося до узагальнення і використання радянського досвіду. Значною мірою під його впливом в кінці 1970-х років створені сучасні комплексні бази олімпійської підготовки в Скво-Веллі (зимові види) і Колорадо-Спрінгс (літні види), що дозволило організувати централізовану підготовку збірних команд з основних видів спорту та почати формування

системи науково-методичного та медичного забезпечення. За зразком Спартакіади народів СРСР став проводитися Національний спортивний фестиваль, який розглядалося як арена для пошуку молодих перспективних спортсменів.

З ініціативи ЮСОК всі олімпійські види спорту були розподілені на три групи: *перспективні, розвинені і недорозвинені*. До перспективних видів віднесені ті, в яких спортсмени США реально могли претендувати на медалі (плавання, легка атлетика, боротьба вільна, гімнастика, волейбол, баскетбол, хокей на траві). На розвиток цих видів спорту були спрямовані основні організаційні зусилля і матеріальні засоби. Особлива увага зверталася на підготовку жінок, які за своїми результатами сильно поступалися спортсменкам СРСР і НДР. Бойкот Ігор XXII Олімпіади (Москва, 1980), оголошений адміністрацією Картера, порушив систему фінансування американського олімпійського спорту зі сторони фірм-спонсорів, більшість яких цю акцію сприйняли негативно. Бойкот вплинув і на ставлення до олімпійської підготовки з боку федерацій за видами спорту і самих спортсменів. Однак тривало це недовго, і новий президент ЮСОК Вільям Саймон (колишній міністр фінансів США) зміг різко підвищити інтерес до підготовки і участі американських спортсменів до Ігор XXIII Олімпіади 1984 року в Лос-Анджелесі. Виступаючи в Конгресі США з програмою підготовки до Ігор, він зауважив: "У нас єдине завдання, єдина мета: виставити сильну в історії олімпійську збірну як на зимові Олімпійські гри в Югославії, так і на літні Ігри у Лос-Анджелесі. Для цього необхідно прийняти рішення сьогодні. Приступити до втілення планів в життя завтра, домогтися успіху в 1984 р."

За чотири роки до Ігор була сформульована програма підготовки "найсильнішої в історії" олімпійської команди, яка передбачала наступне:

- щорічний відбір перспективних спортсменів на національних спортивних фестивалях;
- формування за чотири роки до Ігор і щорічне оновлення складу національних команд з різних видів спорту;
- призначення на весь олімпійський цикл національних тренерів для роботи зі збірними командами;
- розробка чотирирічних тренувальних планів по кожному виду спорту;
- надання спортсменам широкого спектра послуг, які можуть забезпечити медицина, інформатика, біомеханіка, спортивна промисловість та інші науково-практичні дисципліни і сфери діяльності;

- оснащення спортивних баз для централізованої підготовки найсучаснішим спортивним, медичним і науковим обладнанням, кваліфікованими кадрами і всіма необхідними послугами;
- різке збільшення фінансування олімпійської підготовки, широке використання моральних і матеріальних стимулів для спортсменів, які домагаються успіху.

Діяльність в цих та інших напрямках, підкріплена найактивнішою пропагандистською кампанією, що не допускала навіть натяку на можливість невдалого виступу на Іграх XXIII Олімпіади 1984 р., звичайно, докорінно змінила систему олімпійської підготовки спортсменів США, помітно наблизила її до стандартів, які існували в СРСР і НДР, дозволила залучити до олімпійської підготовки представників ділових кіл, фінансові кошти, використовувати досягнення науки і медицини. Однак, як виявилось, ця досить струнка і чітка програма не отримала ефективного втілення в життя. На XIV Зимових Олімпійських іграх 1984 р. команда США хоча і посіла третє загальнокомандне місце, як в 1980 р., але колишніх позицій не втримала (1980 р. – 12 медалей, в тому числі 6 золотих, 1984 р. – 8 медалей, 4 золоті). Відставання від команд СРСР і НДР різко зросло. На Ігри 1984 р. в Лос-Анджелесі, внаслідок бойкоту, ініційованого СРСР, який підтримали НДР та інші країни, не приїхало більше 60 % основних претендентів на перемогу. Природньо, що в цих умовах команда США переконливо завоювала 1-е місце. Однак ясно і те, що якби Ігри були повноцінними, найбільш успішно виступила б команда СРСР. Підтвердженням цього є те, що за рік до Ігор за об'єктивними даними команда СРСР мала потенціал, який дозволяв їй реально претендувати на 55 - 60 золотих медалей, 35 - 40 срібних і 35 - 40 бронзових. Шанси США були значно меншими: 32 - 36 золотих медалей і по 30 срібних і бронзових. Приблизно такі ж шанси були і у спортсменів НДР. Це співвідношення сил збереглося і в наступні роки, що було підтверджено на Іграх XXIV Олімпіади 1988 р.: СРСР - 132 медалі (55 золотих), НДР - 102 (37 золотих), США – 94 (36 золотих). Що стосується XV зимових Олімпійських ігор, то в 1988 р. США ще більше здали свої позиції, завоювавши в Калгарі всього 6 медалей (2 золоті) і опинившись на дев'ятому місці.

Повернути лідируюче положення в олімпійському спорті США, як і в 1960-і роки, вдалося завдяки ряду подій, таких як: об'єднання Німеччини і руйнування державної системи олімпійського спорту колишньої НДР, розпад СРСР і важка економічна криза в Росії та інших країн, утворених на території колишнього СРСР. Це дозволило США впевнено перемогти на Іграх Олімпіади 1996 р., а також дещо поліпшити стан справ на XXII і XXIII зимових Олімпійських іграх 1994 і 1998 рр.

Після Ігор XXVI Олімпіади в Атланті аналітики (перш за все з США) прогнозували лідируюче положення спортсменів США на олімпійській арені протягом багатьох років вперед. Однак наступні підсумки Ігор XXVII Олімпіади (Сідней, 2000) показали, що позиції США далеко не такі міцні, як це здавалося. Збірній команді США з великими труднощами вдалося випередити команду Росії, спортсмени якої значно поліпшили свої результати порівняно з Іграми 1996 р. При цьому керівники російського спорту не приховували свого прагнення перемогти на Іграх XXVII Олімпіади 2000 року в неофіційному командному заліку. Не приховували вони цього і щодо Ігор 2004 року в Афінах. Підсумки Ігор показали, що ці прагнення мали під собою об'єктивні підстави та при певному збігу обставин росіяни могли бути першими в неофіційному командному заліку.

Слід враховуватиме й того, що стратегія олімпійської підготовки Китаю, як це було і при підготовці команди Німеччини до Ігор Олімпіади 1936 р., в першу чергу, орієнтована на перемогу над командою США. Це в даний час добре розуміють і в США. Тому ЮСОК, національні федерації, державні структури, численні фірми-спонсори роблять все для вдосконалення системи олімпійської підготовки, пошуку перспективного резерву, зміцнення матеріально технічної бази олімпійського спорту, посилення фінансування, матеріальної та моральної зацікавленості спортсменів. На різних рівнях в США обговорюються питання і вживаються конкретні заходи щодо "реорганізації системи олімпійського спорту з голови до ніг".

В останні роки особливо чітко проглядається прагнення США забезпечити лідируючу позицію в спорті не тільки за рахунок вдосконалення системи підготовки, а й за рахунок роботи в інших напрямках. Першим з них є активна робота з МСФ і МОК щодо розширення програм Олімпійських ігор за рахунок видів спорту, популярних в США і не розвинених у їх основних конкурентів. І тут США в останні роки мали солідні результати. Другий напрямок пов'язаний з прагненням ізолювати найсильніших спортсменів США від основних конкурентів. Протягом багатьох років цей напрям приносив помітну перевагу американським спортсменам на Олімпійських іграх і чемпіонатах світу. В останні роки тут з'явилися недоліки, і всьому спортивному світу стало ясно, що багато досягнень американських спортсменів мають допінгову основу. Третій напрямок передбачає тиск американських представників на суддівський корпус в тих видах спорту, в яких результати визначаються суб'єктивними оцінками. Четвертий напрям пов'язаний з широкою пропагандистською компанією, спрямованою на підтримку американських спортсменів і тиск на їх основних конкурентів. Можливості всіх цих напрямків активно використовувалися при підготовці в участі спортсменів

США в Іграх XXVI Олімпіади 1996 року в Атланті і особливо в XIX зимових Олімпійських іграх 2002 року в Солт-Лейк-Сіті. Принесли вони, як мінімум, кілька додаткових медалей і на Іграх Олімпіади 2000 року в Афінах (суддівство в гімнастиці, приховування результатів антидопінгового контролю в велосипедному спорті, шосе).

Розвиток олімпійської підготовки спортсменів у Китаї (КНР)

На Іграх X Олімпіади 1932 року в Лос-Анджелесі Ліу Чанхун була єдиною представницею своєї країни в бігу на короткі дистанції і вибула зі змагань вже на попередньому забігу на 100 і 200 м. Ніхто не міг уявити, що через 80 років Китай вийде на лідируючі позиції в багатьох видах спорту. Озираючись назад, зауважимо, що великий період розвитку спорту в країні не тільки цікавий і інтенсивний, але і характеризується впливом політичних, суспільних та економічних процесів.

Спорт, що включає вправи для поліпшення фізичного стану, був відомий в Китаї більше 2000 років тому, коли розвивалися традиційні єдиноборства (наприклад, ушу) і стрільба з лука. Сучасна спортивна система почала розвиватися з 1910 р. під керівництвом Китайського олімпійського комітету. 14 років по тому Китай був визнаний членом Міжнародного олімпійського комітету (МОК) і отримав можливість представити першого спортсмена на Іграх X Олімпіади 1932 р.

У Берліні на Іграх XI Олімпіади 1936 р китайська делегація складалася вже з 69 представників, на XIV Олімпійських іграх 1948 року, які відбулися в Лондоні, - з 33 спортсменів (табл. 1), які брали участь в таких видах спорту: футбол, плавання і легка атлетика, хоча і безуспішно.

Участь спортсменів Китаю в міжнародному спортивному русі було перервано після китайської громадянської війни і з приходом до влади Мао Цзедуна, наслідком чого стало проголошення Китайської Народної Республіки (КНР). На острові Тайвань також була створена Китайська Республіка. Обидві держави претендували в Міжнародному олімпійському комітеті на представництво своєї команди на Олімпійських іграх. Після численних дебатів і голосувань в МОК щодо вирішення питання «двох Китаїв» і безуспішних спроб КНР виключити Тайвань з Олімпійських ігор, Китайська Народна Республіка в 1958 р. вийшла з олімпійського руху. Також поступово нівелювалися і інші міжнародні спортивні відносини - до часів «культурної революції» (1966-1976 рр.). Відтепер лише Олімпійський комітет Тайваню представляв Китай на Олімпійських іграх. Положення змінилося після так званого «Тайванської інциденту» в 1976 р. в Монреалі, коли тайванська команда покинула Ігри,

оскільки її олімпійський комітет не міг називатися Китайським. МОК переглянув китайський питання в 1979 р. і прийшов до висновку: визнати Олімпійський комітет материкової частини КНР під назвою «Китайський олімпійський комітет», а Тайваню - під назвою «Китайський олімпійський комітет Тайбея».

Першими спортивними змаганнями чотириріччя, в яких КНР знову брала участь, були Ігри XXIII Олімпіади в 1984 р в Лос-Анджелесі. У США китайська делегація вирушила в складі 225 спортсменів. У перший же день змагань вона святкувала перемогу: першу золоту медаль зі стрільби з пістолета завоював Сю Хайфен. Також були успішні виступи та інших спортсменів, які отримали медалі у важкій атлетиці, спортивній гімнастиці і стрибках в воду. У неофіційному загальнокомандному заліку команда Китаю посіла четверте місце.

З цього моменту команда КНР могла розраховувати на місце в четвірці лідерів неофіційного командного заліку, за винятком Ігор Олімпіад 1988 року в Сеулі, де посіла 11-е місце, хоча спортсмени в настільному тенісі, який в цьому році святкував свій олімпійський дебют, виграли п'ять медалей (2 золоті, 2 срібні, 1 бронзову) і ввели новий стандарт. На цих Іграх від китайської команди очікували більш високих результатів не дивлячись на те, що вона завоювала 5 золотих, 11 срібних і 12 бронзових медалей.

Знаковими для китайського спорту вищих досягнень були Ігри Олімпіад 2008 року в Пекіні. Найбільша команда всіх часів - китайська - складалася з 639 спортсменів (312 жінок, 327 чоловіків). Це пояснюється тим, що Китай, як приймаюча країна, автоматично представив спортсменів у всіх змаганнях. Так, вперше в Олімпійських іграх брали участь команди з хокею на траві, футболу, гандболу та волейболу. Були завойовані медалі зі стрибків у воду, художньої гімнастики, настільного тенісу, стрільби, бадмінтону, важкої атлетики, академічного веслування, стрибках на батуті, боротьбі і в інших видах. В результаті збірна команда Китаю завоювала перше місце в загальнокомандному заліку.

На Іграх Олімпіад 2012 року в Лондоні виступ спортсменів Китаю знову було успішним, хоча з 38 золотими, 27 срібними, 23 бронзовими медалями вони не змогли утримати лідерство в медальному заліку, як на Іграх в Пекіні 2008 р. посівши друге загальнокомандне місце, пояснюючи це обмеженим числом спортсменів -341 атлет (197 жінок, 144 чоловіки).

Чим можна пояснити історію успіху спортсменів Китайської Народної Республіки на Олімпійських іграх? Багато авторів минулих років задавали собі

це питання. Так, В. Franz виділяє 14 чинників, які визначають успішний розвиток спорту в Китаї в останні роки:

- державний контроль, підтримка і фінансування успішного розвитку спорту;
- великі людські та фінансові ресурси;
- цільовий розподіл фінансових коштів;
- цільове використання позитивного досвіду спортивних систем СРСР і НДР;
- концентрація сил;
- підтримка суспільства;
- концентрована, спланована, цілеспрямована і централізована підготовка спортсменів;
- велике значення дитячого і юнацького спорту;
- жорстка система відбору;
- підключення науки і численних наукових інститутів;
- використання надсучасного спортивного обладнання;
- фізична і морально-вольова підготовленість китайських спортсменів;
- підключення іноземних експертів;
- цілеспрямована підготовка до Ігор Олімпіад 2008 року в Пекіні як національна і політична задача.

Багато авторів, використовуючи модель «успіх-ресурси» при порівнянні з іншими успішними в спорті країнами (Австралія, Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Росія, США), виділяють такі складові успіху китайської системи спорту вищих досягнень: організаційна структура; система пошуку талантів; фінансова структура; взаємозв'язок з системою освіти; розвиток спортивної науки; взаємозв'язок з політикою.

Оскільки складно визначити розвиток спорту вищих досягнень Китайської Народної Республіки в усіх напрямках, були відібрані три фактори. Вони відзначені усіма авторами, які досліджували розвиток спорту вищих досягнень в Китаї в минулому і однозначно назвали їх як найважливіші.

Йдеться про роль держави в підтримці спорту вищих досягнень, системному пошуку талантів, включаючи роль спортивних шкіл, а також про підтримку спорту вищих досягнень наукою.

Державна підтримка спорту вищих досягнень. Держава відіграє важливу роль у всіх суспільних сферах Китаю, в тому числі в спорті. Уже в 1954 році було прийнято рішення про створення центральної спортивної комісії, яка на першому національному народному конгресі КНР як Державна спортивна комісія була підпорядкована безпосередньо Державній раді КНР.

У тому ж році були утворені її підрозділи в усіх провінціях і в китайській армії. Паралельно почали з'являтися всекитайські спортивні федерації з відповідними філіями в провінціях і містах.

До компетенції Державної спортивної комісії входило керівництво в основному масовим спортом, який тісно був взаємопов'язаний зі спортом вищих досягнень. До «культурної революції» в період 1957-1966 рр. суспільний лад Китаю формувався під девізом соціалістичного розвитку. Китайським урядом під гаслом «Великий стрибок вперед» були ініційовані різні програми для нівелювання різниці між містом і провінцією, між промисловістю і сільським господарством, скорочення відставання від західних індустриальних країн і прискорення перехідного періоду до комунізму. Політична напруга між Радянським Союзом і Китаєм, повені та посухи, як і відсутність економічного контролю, зумовили невдачу в їх реалізації і привели до великого голоду. Від такої ситуації постраждав і спорт: «Для того щоб зменшити людські і матеріальні ресурси, заощадити фінансові кошти і знизити витрати, були спрощені всі державні спортивні комісії у всіх центрах влади. Можна говорити при цьому про поширення централізму в існуванні спорту». При такому фінансовому становищі пріоритет мали лише елітні види спорту і деякі вибрані дисципліни.

Під час «культурної революції» (1966-1976 рр.) Державна спортивна комісія була поставлена під військовий контроль. Перестали проводитися спортивні змагання, вищі навчальні заклади спорту більше не приймали студентів, були закриті спортивні газети і журнали, припинили роботу спортивні науково-дослідні інститути. Масовий спорт ще продовжував існувати в усіх провінціях Китаю, але спорт вищих досягнень практично повністю був знищений. 1971 був переломним у розвитку китайського спорту: завдяки участі спортсменів КНР в XXXI чемпіонаті світу з настільного тенісу, який не тільки зблизив політиків Китаю і США через так звану «пінг-понг дипломатію», а й приніс вигоду китайському спорту вищих досягнень, було відновлено підпорядкування Державної спортивної комісії Державній раді КНР. Спортивні

навчальні заклади знову відкрили набір студентів, а в 1974 р китайські спортсмени виступили на VII Азіатських іграх в Тегерані з великою делегацією.

Після повернення Китаю в Міжнародний олімпійський комітет підвищився престиж спорту вищих досягнень в країні, наслідком чого була участь в чемпіонатах світу з різних видів спорту. В існуючому Законі про спорт Китаю 1995 р., заохочує спорт вищих досягнень нарівні з поширенням масового спорту до Ігор Олімпіад 2008 року в Пекіні основним завданням було визначено завоювання найбільшої кількості медалей, що зміцнило б в очах міжнародної громадськості успішність соціалістичного ладу. Реформаторську і трансформаційну політику країни повинен був підкреслити високий рівень проведення Ігор Олімпіад в Пекіні.

Паралельно з твердженням Закону про спорт Китаю 1995 були прийняті «Розширений спортивний план для здоров'я народу» і «План успіху для олімпійців». З першим пов'язана структуризація загального китайського спортивного управління: 41 спортивне об'єднання і 56 видів спорту були реорганізовані в 20 центрів підтримки спорту. Одночасно була задіяна державна підтримка для тих видів спорту, які мають незаперечне міжнародне значення. В об'єднану систему були переведені також види спорту (наприклад, футбол і баскетбол), які зазнали професіоналізації та комерціалізації.

Сучасний китайський спорт вищих досягнень ідеологічно нині підтримується державою, яке планує, організовує, регулює, контролює і фінансує його розвиток, і може бути позначений як державний спорт за прикладом колишнього Радянського Союзу. Державним органом при цьому є Центральне управління спорту (колишня Державна спортивна комісія), яке визначає напрями розвитку для всього китайського спорту (масового, спорту вищих досягнень, шкільного, спортивних і дослідницьких інститутів, спортивних шкіл та об'єднань) і при цьому знаходиться під впливом політики Комуністичної партії Китаю. За допомогою підлеглих спортивних адміністрацій провінцій і округів Центральне управління спорту керує спортом вищих досягнень, тісно співпрацюючи з усіма його ключовими структурами: національними тренувальними центрами, науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами та спортивними школами.

Те, що спорт вищих досягнень в Китаї був і залишається державною структурою, підтверджується наданим «загальним обсягом допомоги» спортсменам, сконцентрованим на умовах зайнятості в державних органах спорту вищих досягнень, а також тим фактом, що «Стратегічний план завоювання олімпійських золотих медалей в 2008 р. », який був розроблений для Ігор Олімпіад в Пекіні, знайшов своє продовження в «Стратегічному плані

завоювання олімпійських золотих медалей в 2011-2020 рр.», що свідчить про велике значення спорту вищих досягнень для Китайської Народної Республіки. У стратегічному плані на 2011-2020 рр. визначено основну мету – здобуття золотих медалей, яка практично не змінилася. Це додатково вказує на те, що існуючі схеми після досвіду Ігор Олімпіад в Пекіні були оптимізовані і мали бути оновлені і що спорт вищих досягнень сприяє підтримці «національного духу», національної гордості та національного єднання.

Система спортивних шкіл і пошук молодих талантів. Система відбору і розвитку спортсменів в Китаї є найефективнішою в світі. Метод систематичного відбору був введений в 1963 р., коли Міністерство спорту КНР розробило «Припис для видатних спортсменів та команд» для того, щоб ефективніше використовувати наявні спортшколи. За десяти обраними видами спорту проводився відбір серед талановитих дітей по всій країні. Цей метод існує і понині. Його значення зросло, коли Головне управління спорту включило його в «Олімпійську стратегію» в 1985 р. і в 2001 р. для підготовки до Ігор Олімпіад в Пекіні.

Цілеспрямований розвиток дітей, що здійснюється через спортивні школи, - напрямок китайського державного формування спорту вищих досягнень, яке розвивалося і будувалося відповідно до радянського прикладу. Спортивні школи Китаю не є такими в вузькому розумінні, а є напрямок з підготовки та розвитку талантів, підпорядкований службам науки і виховання Центрального управління спорту. Напрямок інтегрує школи вищої спортивної майстерності, спеціалізовані та загальноосвітні школи. На рівні округів тренувальний процес здійснюється в загальноосвітніх або спеціалізованих спортивних школах вихідного дня. Багатообіцяючі таланти після спортивних успіхів або хороших результатів при відборі переходять на наступний рівень - у юнацькі спортивні школи округів або провінцій, більшість яких організовані як інтернати. Найвищий рівень в спортивній шкільній системі утворюють так звані спортивні школи вищих досягнень в провінціях, де тренуються не тільки видатні таланти, а й спортсмени провінційних команд, які направляють провідних спортсменів в китайські національні збірні.

Тренувальний процес в китайських спортивних школах проходить дуже інтенсивно. У школах округів тренувальні заняття проходять по 3 ч, чотири-п'ять днів на тиждень паралельно з нормальним шкільним навчанням. У талановитих дітей тренувальні заняття можуть налічувати від 4 до 5 годин на день, п'ять-шість днів в тиждень. У спортивних школах і тренувальних центрах провінцій кількість тренувальних занять зростає. У провінційних і національних командах з багатьох видів спорту (гімнастика, акробатика,

плавання, бадмінтон, настільний теніс) тренувальний процес триває від 10 до 12 год в день.

Спочатку (1963 р.) подібні методики застосовувалися в спортивних школах китайської армії, потім такий підхід заснували як спеціальний китайський тренувальний принцип. Основні положення використовуються досі і комбінуються із західними науково обґрунтованими методами тренування.

З кінця 1980-х років в тренування додали наукову орієнтацію, яка впливає на щоденні тренувальні заняття, включаючи спортивну психологію і медицину. Разом з тим китайським спортсменам в спортивних школах надані сучасні спортивні споруди, тренувальні заняття із запрошеними закордонними кваліфікованими тренерами.

Після того як з 1960-х років методи тренування змінилися, стало ясно, що фізичні і психічні навантаження для спортсменів Китаю є занадто високими. Талановитим дітям рідко надається можливість бути дітьми, вони повинні ще в ранньому віці покинути рідну домівку і з усіма труднощами справлятися самостійно, тому що в деяких видах спорту розвиток таланту занадто централізований (наприклад, бадмінтон) або певні види спорту представлені не у всіх спортивних школах (наприклад, плавання).

Наступною проблемою є сильна фокусування спортсменів на високій спортивній зайнятості, при цьому освіті приділяється менше уваги. Тому проблеми після закінчення спортивної кар'єри нерідкі: спортсменам, які досягли успіхів на міжнародній арені, надається можливість працювати в сфері спорту в якості координаторів або тренерів, менш вдалим залишається лише безробіття. «Це трапляється насамперед з тими, хто не показує високого результату або чия спортивна кар'єра раптово закінчується. Вони повинні через нестачу знань повертатися до нормальної школи або шукати роботу без освіти», незважаючи на те що Законом про спорт 1995 року передбачено, що спортсмени, які досягли успіху на національних і міжнародних змаганнях, під час вступу до вищого навчального закладу приймаються позачергово. Проблема полягає в недостатньому шкільній освіті спортсменів, яке їм дуже часто не дозволяє успішно здійснювати подальше навчання.

Науково-методичне забезпечення і національні науково-дослідні інститути. Наступним фактором успіху китайського спорту вищих досягнень є тісна співпраця зі спортивною наукою в тренувальній та змагальній діяльності. Після утворення Китайської Народної Республіки почалося створення мережі спортивних науково-дослідних інститутів за прикладом Радянського Союзу

(наприклад, в 1952 р. за допомогою СРСР в Шанхаї заснована перша спортивна школа під назвою Спортивна школа Хуадон).

Спортивні школи були створені в Ухані, Пекіні, Ченду, Шеньяні, Сіані. Для подальшого розвитку спорту та спортивної науки в 1950-х роках були також запрошені радянські фахівці, що сприяло підготовці вітчизняних кадрів в сфері спортивної науки.

Спільно з Національним дослідницьким інститутом спортивних наук в Пекіні в 1958 р. був заснований перший китайський Дослідницький інститут спортивної науки. Близько 200 співробітників в 14 відділах (а саме, центр спорту, центр спортивної медицини, центр спортивних споруд та інвентарю) виконували завдання з масового спорту та спорту вищих досягнень. У період 1958-1959 рр. були засновані Національний науково-дослідний інститут спортивних травм в Ченду і Національний інститут спортивної медицини в Пекіні. Ці установи першими почали проводити дослідження в спорті, основне завдання яких в той час складалася в сприянні фізичному здоров'ю, в лікуванні спортивних травм і вдосконаленні системи спортивної підготовки.

До початку відкритої політики в Китаї рівень досліджень у спортивній науці був невисоким. Це обумовлювалося відсутністю фінансових коштів, а також тим, що «культурна революція» негативно вплинула на розвиток ще юної науки. Відповідно до встановленої доктриною того періоду повсюдно були закриті наукові інститути. Тільки з 1972 р. почалося їх відновлення. Також різко скоротилася кількість спортивних наукових інститутів: в 1978 їх налічувалося лише п'ять у всьому Китаї. З початком відкритої політики китайського уряду в кінці 1970-х років і пов'язаних з цим реформ змінилося ставлення до наукових досліджень в спорті. На конференції Державної спортивної комісії з планування спортивної науки (1977 р.) були виділені п'ять пріоритетних напрямків наукових досліджень:

- 1) адаптація спортсменів в процесі спортивного тренування;
- 2) оптимізація виконання руху (техніка);
- 3) інтеграція китайської і західної медицини;
- 4) фундаментальні дослідження;
- 5) спортивні споруди, спортивне обладнання.

Центральне управління спорту в 1978 р. утворило відділ досліджень і виховання. Що почалося в провінціях відродження сприяло розширенню матеріально-технічної бази спортивної науки. Інтенсивна інтеграція спорту з

іншими суспільними сферами, такими як політика, економіка і культура, обумовлювала нові напрямки досліджень. Кількість установ спортивної науки продовжувала зростати і в 1985 р. вже налічувалося 28 напрямків.

На даний момент існують п'ять дослідних інститутів спортивної науки, підпорядкованих Центральному управлінню спорту, які на державному рівні є основою наукових досліджень: Національний дослідницький інститут спортивної науки (Пекін), Національний центр спортивної інформації (Пекін), Національний інститут спортивної медицини (Пекін), Національний інститут спортивних травм (Ченду) і Національний інститут спортивних електронних приладів та пристроїв (Куньмін). Надалі в провінціях були засновані близько 33 дослідницьких інститутів, результати роботи яких використовуються в школах вищої спортивної майстерності, спортивних наукових інститутах при університетах і технікумах і вищих школах за видами спорту. Планування і контроль науково-дослідницької роботи здійснюються Центральним управлінням спорту. Складовою частиною цієї системи також є окремі навчальні кафедри спортивної науки при загальноосвітніх вищих навчальних закладах.

У межах науково-методичного забезпечення підготовки спортсменів до міжнародних змагань передбачається вирішення низки завдань:

- відбір спортсменів у відповідності з науковими критеріями;
- наукова оцінка і проведення тренувального процесу елітних спортсменів;
- попередження і лікування спортивних травм і хвороб;
- розвиток і застосування традиційної китайської медицини;
- розвиток і застосування антидопінгових методів;
- розвиток вузькопрофільного спортивного інвентарю та обладнання для тренувальної і змагальної діяльності.

Особливості спорту вищих досягнень в Китаї. Після Ігор Олімпіад в Пекіні експертами очікувалися кардинальні зміни в китайській системі спорту вищих досягнень. Так, деякі вчені висловлювали думку, що Китай надалі не зможе більше здійснити плану економіку в спорті, як перед Олімпійськими іграми в Пекіні. Також припускали, що може виникнути підвищений попит в області масового спорту, неминучий процес комерціалізації і автономія спортивної системи в державі будуть бажані. Погляд на останній олімпійський цикл підтверджує ці прогнози - вже спостерігаються нові тенденції в спорті

вищих досягнень, перш за все в розвитку талантів та їх фінансування. У китайській спортивній системі нині здійснюються чотири різні моделі розвитку талантів.

1. Югуо Тіжі - національна система, яка фінансується державою і окремими державними установами. У цій моделі спортсмени віддають 50% своїх доходів від премій і стипендій в федерації і на забезпечення спортивної підготовки.

2. Венджу - модель названа на честь південного китайського міста, який відомий економічним зростанням і його позитивним ставленням до експериментів капіталістичного характеру: фінансування даної моделі здійснюється обласними та місцевими управліннями, включаючи підприємства, громадські організації та приватних осіб, які беруть участь в її фінансуванні. Всі вони надають маркетингові проекти з заснованими преміями спортсменам.

3. Чінхуа - модель названа на честь елітного університету в Пекіні, який її розробив і запровадив в практику: основними джерелами фінансування тут є університети, підтримувані підприємствами. Це відображається на освітньому напрямку і, частково, на маркетингових проектах і преміях спортсменам. Вона сприяє не тільки фінансової підтримки талантів, а й проводить модель подвійної кар'єри, а саме освіта і спорт вищих досягнень.

4. ДінДжунхуї - модель названа на честь найвідомішого китайського снукер-майстра (бильярдиста): фінансування спортсмена здійснюється власною сім'єю.

Оскільки в Китаї бажана і затребувана плюралізація і децентралізація спортивних структур, все більшої популярності набирає Венджу-модель, бо при цьому задіяні громадські та приватні економічні установи, які орієнтовані на перемогу і включені в підтримку талантів.

Наступною особливістю є використання масового спорту. Починаючи з 2007 р., були прийняті плани з побудови і подальшого його розвитку. У 2009 р. 8 серпня було названо «Днем фізичного розвитку всього народу». У лютому 2011 р. був прийнятий «План фізичного розвитку всього народу», який діє до 2015 р. Мета цього плану - значно підвищити кількість міських і сільських жителів, що займаються спортом, при цьому посилити самосвідомість і ввести вільні відкриті послуги, новий стандарт сервісу спорту. Крім цього, фізичну культуру і спорт розуміють як символ здоров'я і життєвого щастя. Отже, спорт діє як важливий індикатор національної сили Китаю, цивілізаційного прогресу суспільства і його волі. Це означає підтримку і подальший розвиток масового спорту в Китаї.

Також стали помітні нові тенденції у фінансуванні китайської спортивної системи. Вважається, що за допомогою державного фінансування і коштів спортивної лотереї масовий спорт став сильнішим. У 2006 р. за допомогою лотереї в спорт було інвестовано понад 49 млн юанів. При цьому вклали понад 262 млн юанів в реалізацію «Плану фізичного розвитку всього народу», а саме - в будівництво спортивних споруд, в придбання спортивного інвентарю та в виготовлення інформаційних матеріалів. Більш 236 млн юанів було виділено на підготовку до Ігор Олімпіад. У березні 2012 р близько 20% доходів від спортивної лотереї було інвестовано в китайський спорт вищих досягнень і змагальний спорт, більше 80 % пішло на масовий спорт, а саме: на обладнання, підготовку кадрів і будівництво сервісу обслуговування. До 2010 р було виділено з державної скарбниці 11 млрд юанів в програму поліпшення фізичного стану сільських жителів.

Разом зі зміненою структурою сприяння молодим талантам, переоцінкою масового спорту, зміною співвідношення в підтримці спорту вищих досягнень та масового спорту здійснювалися ще два нововведення в спортивній системі: розвиток спортивної індустрії та комерціалізація спорту - з одного боку, а також численне членство і посилення впливу в міжнародних спортивних організаціях - з іншого. У 2010 р. Державною радою КНР був прийнятий стратегічний документ під № 22 про розвиток китайської спортивної індустрії. Основною його метою є дозвіл приватним економічним підприємствам і групам підприємств, які мають потенціал, бути задіяними в міжнародних змаганнях; установа специфічних китайських спортивних брендів як вагоме збільшення частини спортивної індустрії в китайській економіці. Ця ініціатива була сприйнята як підтримка напрямки ринкової економіки. Вона була вираженням власної ініціативи з боку громадян, як частини бізнесу, і з боку бізнесу, який більш не регулюється державою і більшою мірою саморегулюється за допомогою правого забезпечення державою.

Надалі Китай здобув вплив і право голосу в міжнародних спортивних організаціях. Це практикується з 1979 р. (з початком реформ і відкритої політики і по сьогоднішній день близько 350 китайських співробітників зайняті в азіатських і міжнародних спортивних організаціях - часто на керівних посадах). На міжнародній арені досягнуто не тільки членство в понад 100 міжнародних і понад 90 азіатських спортивних організаціях, але також і співпраця з понад 150 країнами, і зростання кількості (до 140) міжнародних спортивних заходів, що проводяться в Китаї, а саме, Азіатські гри, універсиади, етап Формули-1 і тенісний турнір в Шанхаї.

Рекомендована література

Основна:

1. Бріскін Ю. Удосконалення структури та змісту навчальної дисципліни „Професійна майстерність тренера” / Юрій Бріскін, Аліна Передерій, Мар’ян Пітин, Євген Приступа // Фізична активність, здоров’я і спорт. – 2010. – № 1. – С. 74–80.
2. Briskin Y. Indicators of special training of highly skilled archers in pre mesocycle / Yuriy Briskin, Maryan Pityn, Sergey Antonov // Journal of Physical Education and Sport (JPES). – 2011 – Vol. 11, art 51. – P. 336–341.
3. Дрюков В. О. Науково-методичне та медичне забезпечення спортсменів у спорті найвищих досягнень / В. О. Дрюков, Т. Є. Містулова. – Київ : Наукова думка, 2004. – 277 с.
4. Дрюков В.О. Організація та напрями педагогічного супроводу підготовки збірних команд України до Ігор ХХІХ Олімпіади в Пекіні (на матеріалі фехтування) // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2008. – № 14. – С. 31–37.
5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
6. Игры ХХІХ Олимпиады и направления совершенствования олимпийской подготовки спортсменов Украины // В. Н. Платонов, Ю. А. Павленко, О. А. Шинкарук [и др.] // Наука в олимпийском спорте. – 2009. – С. 24–26.
7. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : [учеб. для студ. высш. учеб. завед. физ. воспитания и спорта] / В. Н. Платонов. – Киев : Олимпийская литература, 2004. – 808 с. – ISBN 966-7133-64-8.
8. Платонов В. Н. Спорт высших достижений и подготовка национальных команд к Олимпийским играм / В. Н. Платонов. – Москва : Советский спорт, 2010. – 310 с.
9. Платонов В. Олимпийская подготовка национальной команды США: победы, поражения, проблемы [Электронный ресурс] / В. Платонов, С. Масри // Наука в олимпийском спорте. – 2004. – № 2. – С. 30–35.
10. Положення про центр олімпійської підготовки (від 7 вересня 2011 р. N 948) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/948-2011-%D0%BF>
11. Шинкарук О. А. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта) / О. А. Шинкарук. – Киев : Олимп. л-ра, 2011. – 360 с.
12. Шинкарук О. Особливості олімпійської підготовки спортсменів у зарубіжних країнах / О. Шинкарук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2012. – № 1(17). – С. 126–130.
13. Шкретій Ю. М. Організаційне і програмно-нормативне забезпечення олімпійської підготовки [Електронний ресурс] / Ю. М. Шкретій

// Спортивна наука України. – 2006. – № 1(2). – Режим доступу : <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/SNU/2006-1/06sjmtot.pdf>.

14. Pityn M. Features of theoretical training in combative sports / Pityn Maryan, Briskin Yuriy, Zadorozhna Olha // Journal of Physical Education and Sport. – 2013. – Vol. 13(2), art 32. – P. 195–198.

Допоміжна:

1. Брискин Ю. А. Структура и содержание теоретической подготовки фехтовальщиков / Брискин Ю. А., Питын М. П., Задорожная О. Р. // Физическое воспитание студентов. – 2013. – № 4. – С. 10–14.

2. Бріскін Ю. Освіченість фехтувальників з теорії обраного виду спорту та олімпізму на різних етапах багаторічної підготовки / Бріскін Юрій, Пітин Мар'ян, Задорожна Ольга // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – № 5. – С. 3–7.

3. Bergsgard N. A. Sport Policy: a comparative analysis of stability and change / N. A. Bergsgard, B. Houlihan, P. Mangset, S. I. Nodland, H. Rommetvedt. – Elsevier, 2007. – 285 p.

4. Houlihan B. Comparative Elite Sport Development: systems, structures and public policy / eds. by B. Houlihan, M. Green. – Oxford, 2008. – 320 p.

5. Бурк В. Спорт в Китае: история развития и современное состояние / В. Бурк // Наука в олимпийском спорте. – 2014. – № 1. – С. 54–59.

6. Вацеба О. Організаційні та програмно-нормативні засади підготовки до реалізації стратегічного національного проекту "ОЛІМПІЙСЬКА НАДІЯ – 2022" / Оксана Вацеба // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2014

7. Ву Хау Система научного и медицинского обеспечения спортсменов олимпийской команды Китая [Электронный ресурс] / Ву Хау // Наука в олимпийском спорте. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/NOS/2009_2/NvOS_2_2009_arts_pdf/Art_3.pdf

8. Задорожна О. Значущість компонентів теоретичної підготовки фехтувальників на різних етапах багаторічного удосконалення / Ольга Задорожна, Мар'ян Пітин // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – №. 1. – С. 212–215.

9. Задорожна О. Результативність провідних спортсменок України у командних змаганнях із фехтування на шпагах (на прикладі сезону 2014–2015 рр.) / Задорожна О. Р., Семеряк З. С., Гошко А. Є. // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – № 2(83). – С. 40–44.

10. Задорожна О. Порівняльний аналіз результативності шпажисток збірної команди України в особистих та командних змаганнях / Задорожна О. Р., Семеряк З. С., Свистіль Ю. В. // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – Вип. 3(22), т. 2. – С. 289–294.

11. Задорожна О. Результативність спортсменок збірної команди Естонії у командних змаганнях із фехтування на шпагах (на прикладі сезону

2016-2017 рр.) / Задорожна О., Гошко А., Палатний А. // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : Зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2018. – Вип. 5(24), т. 2. – С. 210–216.

12. Клешнев В. В. Модели научно-методического обеспечения подготовки элитных спортсменов [Электронный ресурс] / В. В. Клешнев // Основные функции спорта в современном обществе. – 2007. – 9 с. – Режим доступа: www.biorow.com/ru_papers_files/2007%20sport%20sci%20models.pdf.

13. Козлова Н. А. Развитие основ централизованной подготовки спортсменов в олимпийском спорте / Козлова Н. А. // Физическое воспитание студентов. – 2012. – № 1. – С. 47–49.

14. Пітин М. Засоби теоретичної підготовки у системі багаторічного удосконалення спортсменів / М. Пітин, О. Задорожна // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту та здоров'я людини / за ред. Євгена Приступи. – Львів, 2013. – Вип. 1. – С. 169–173.

15. Павленко Ю. Організація та середовище системи науково-методичного забезпечення олімпійської підготовки / Павленко Ю. // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2011. – № 4(6). – С. 34–39.

16. Рубин В.С. Олимпийские и годовые циклы тренировки / В. С. Рубин. – Москва : Советский спорт, 2004.

17. Сітнікова Н. С. Сучасний стан фінансування Олімпійського руху в Україні [Електронний ресурс] / Н. С. Сітнікова // Державне будівництво. – 2011. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2011_1_44

18. Стратегія формування сучасної системи олімпійської підготовки на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. N 592-р. Пункт 2 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 760 ([760-2013-п](#)) від 17.10.2013 р.

19. Тренажерні засоби в удосконаленні підготовленості спортсменів у фехтуванні / Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Семеряк З. С., Задорожна О. Р., Смирновський С. Б. // Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2014. – Вип. 118, т. 2. – С. 30–34.

Інформаційні ресурси інтернет:

- Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор.
- НОК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/>
- Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>
- Олімпійська арена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olimparena.org/>
- Освітній портал „Веспо” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vespo.com.ua